

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

Diplomová práce
NEBEZPEČNÉ PRONÁSLEDOVÁNÍ – trestněprávní a
kriminologická hlediska

Plzeň 2012

Autor práce:
Vanišková Petra

Vedoucí práce:
JUDr. Simona Stočesová Ph.D.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou diplomovou práci zpracovala samostatně pouze s použitím uvedených a citovaných literárních pramenů a dalších uvedených zdrojů a v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právu souvisejícím s právem autorským a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů.“

Vanišková Petra

Obsah

<u>Úvod</u>	5
 <u>Kapitola první – Historický vývoj v souvislosti s posilováním trestněprávní ochrany obětí</u>	
Pojem a definice.....	7
Historický vývoj.....	9
 <u>Kapitola druhá – Kriminologická hlediska nebezpečného pronásledování</u>	
Pachatel trestného činu	15
Pachatelé trestného činu nebezpečného pronásledování	16
Typologie pachatelů	17
Oběť trestného činu.....	24
Oběť trestného činu nebezpečného pronásledování.....	24
Falešná oběť.....	29
Důsledky nebezpečného pronásledování	30
Přístupy k pronásledování	32
 <u>Kapitola třetí – Možnosti trestního postihu „stalkingu“ do 31. 12. 2009</u>	
Trestněprávní úprava podle trestního zákona.....	35
Vybrané skutkové podstaty.....	36
Zařazení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování.....	37
 <u>Kapitola čtvrtá – Analýza platné trestněprávní úpravy § 354</u>	
Nová skutková podstata.....	38
Česká trestněprávní úprava.....	39
Možnosti souběhu v nebezpečném pronásledování	50
Nebezpečné pronásledování a trestní řád	51
Příklady z praxe	51

Kapitola pátá – Porovnání české trestněprávní úpravy se slovenskou trestněprávní úpravou

Nové skutkové podstaty.....	56
Porovnání zařazení skutkových podstat nebezpečného pronásledování.....	57
Slovenská trestněprávní úprava.....	57
Shrnutí trestněprávních úprav.....	62

Kapitola šestá – Shrnutí, závěry, doporučení

Příčiny pronásledování.....	64
Shrnutí nebezpečného pronásledování.....	65
Osobní doporučení.....	67
Závěr.....	68

Seznam použité literatury.....	70
Příloha.....	72
Resumé.....	74

Úvod

S účinností od 1. 1. 2010 začaly na našem území platit nové trestněprávní předpisy. Nová úprava trestněprávních předpisů přinesla celou řadu změn. Mezi změnami bylo i zařazení nové skutkové podstaty trestného činu, známého jako stalking, jenž trestní zákoník označuje názvem nebezpečné pronásledování.

Nebezpečné pronásledování se dostalo do širšího podvědomí hlavně kvůli tragicky skončeným případům pronásledování a kvůli médiím, kterým se podařilo vyvolat menší paniku. Tlak veřejnosti a odborníků vedl zákonodárce k ústupu a zařadili skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování do nového trestního zákoníku.

Téma diplomové práce nese název nebezpečné pronásledování – trestněprávní a kriminologická hlediska. V první kapitole Vás seznámím s pojmem stalking. Existují různé definice a různé pohledy na pronásledování. Mou snahou bylo seznámit čtenáře se základními a pro mne stěžejními definicemi, od kterých se potom odvíjí poznání a pochopení dalších kapitol. Dále se v první kapitole dočtete o historii stalkingu, která, věřte – nevěřte, sahá až do 18. století.

Druhá kapitola se jmenuje kriminologická hlediska. V této kapitole velice podrobně rozeberu pachatele trestného činu nebezpečného pronásledování, jeho charakteristiku, chování a škodlivé jednání. Uvedu několik údajů z proběhnuvších výzkumů v zahraničí. Také se ve druhé kapitole budu zabývat obětí pronásledování, její charakteristikou a vlivu pachatelova škodlivého jednání na psychiku a zdraví oběti. I u oběti uvedu výsledky z několika zahraničních výzkumů.

Ve třetí kapitole se dozvíte, jak bylo možné trestně stíhat pachatele pronásledování před účinností nového trestního zákoníku a rozebereme si ty nejzajímavější skutkové podstaty, jichž se mohli pachatelé odpustit.

Analýzu skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování si necháme pro čtvrtou kapitolu. Rozeberu zde obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování a způsoby pronásledování – metody stalkingu, kterými pachatel svou oběť pronásleduje. Ke způsobům pronásledování uvedu i četnost výskytu v procentech.

Pátá kapitola se bude zabývat porovnáním naší české trestněprávní úpravy nebezpečného pronásledování se zahraniční trestněprávní úpravou stalkingu.

K porovnání jsem zvolila trestněprávní úpravu Slovenské republiky, jelikož mi přišlo zajímavé porovnávat trestněprávní úpravu se zemí, se kterou jsme v minulosti tvořily jeden stát. Slovenská republika přijala nový trestní zákon dříve, než Česká republika přijala nový trestní zákoník (zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon jsme měli společný i po rozpadu Československé republiky), přesto jsme ve Slovenském trestním zákoně nenašly skutkovou podstatu, která by představovala stalking. Nebezpečné pronásledování se v trestním zákoně objevilo a bylo účinné až od 1. 9. 2011.

V šesté kapitole se pokusím zjištěné poznatky shrnout. Přednesu Vám své postřehy a myšlenky a vyjádřím se ke všem skutečnostem, které mne během čtení materiálů a psaní diplomové práce zaujaly.

Kapitola první

Historický vývoj v souvislosti s posilování trestněprávní ochrany obětí

Subkapitola první – Pojem a definice

Výraz stalking se ve smyslu, jak o něm smýšlíme dnes, se poprvé použil v 90. letech 20. století ve Spojených státech amerických v psychopatologickém výzkumu.¹ V původní řeči lovců výraz stalking znamenal „stopováním uštvat lovenou zvěř k smrti“.² Vyhledáme-li slovo stalking ve slovníku, nalezneme pod tímto pojmem překlad stopovat (zvěř), sledovat (zvěř) či lovit (zvěř). Zde se však místo zvěře jedná o lidské bytosti, tomu tedy musíme přizpůsobit i překlad daného slova. Používá se překlad pronásledování. Trestní zákoník označil skutkovou podstatu trestného činu jako nebezpečné pronásledování.

Mnoho autorů se snaží co nejpřesněji a nejvýstižněji definovat stalking. V interním manuálu Bílého kruhu bezpečí se rozumí pod pojmem stalking „různé varianty pronásledování v podobě více či méně zřetelného zastrašování či vyhrožování oběti, zahrnující jak psychické tak až její fyzické terorizování, často vedené nenávistí, pomstou nebo i patologickou náklonností, které výrazně snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečí.“³

Výše jsem zmínila psychopatologické výzkumy a klinické studie, které proběhly v 90. letech minulého století ve Spojených státech amerických. V těchto výzkumech a studiích nalezneme také první pokusy o definování pojmu stalking. Američtí autoři těchto studií doktoři Meloy a Gotthard pod označení stalkingu zahrnují „úmyslné, zlovolné a opakované pronásledování a obtěžování jiné osoby.“⁴ Z porovnávaných definic je zřejmé, že se liší ve volbě slov, obsah však zůstává stejný. Profesorka Helena Válková tuto definici ve svém článku Česká podoba stalkingu podle § 354 v širších než

¹ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 257.

² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 53.

³ Vitoušová, M., Čírtková, L., Kloubek, M., Durdík, T. Pronásledování – hodnocení a řízení rizika v poradenské praxi Bílého kruhu bezpečí. Praha : BKB, 2007, s. 3 – 5.

⁴ Meloy, J. R. Stalking (obsessional following): A review of some preliminary studies. Aggression and Violent Behaviour. 1996, s. 147 – 162. Překlad od Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 257.

jen trestněprávních souvislostech⁵ doplnila o popis dané problematiky od dalších autorů. „Pojem stalking se v celku rychle v odborné, zejména psychiatricky a psychologicky zaměřené literatuře vžil: zpravidla se jím rozumí způsob chování, kdy se pachatel zaměří na nějakého člověka, po kterém slídí, obtěžuje a pronásleduje jej, vyhrožuje mu, často jej i fyzicky napadá a někdy i usmrtí; u své oběti svým chováním zároveň vyvolává pocity strachu.“⁶

Čírtková⁷ definuje stalking jako „specifickou variantu násilí, jejímž hlavním znakem je obsesivní upnutí se známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně projevy nevyžádané a nechtěné pozornosti.“

Další definici, která popisuje stalking, uvádí psycholožka Andrea Buskotte⁸ podle níž je stalking velmi nebezpečný fenomén. „Jedná se o úmyslné, zlovolné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které se tím snižuje kvalita jejího života a je ohrožena její bezpečnost. Hlavním znakem je posedlost, fixace známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematicky a úporně nevyžádanou a nechtěnou pozorností. Pronásledování může být motivováno údajným nebo skutečným obdivem či láskou, anebo také zlobou a nenávisť.“ Po pozorném přečtení těchto definic jsme nemohli přehlédnout, že některá slova a slovní spojení se v definicích stalkingu opakují. Některé definice jsou krátké a užší a jiné jsou spojením několika krátkých a užších definic do obsáhlejších a tedy širších definic.

Definice, kterou uvádí Morávková – Vargová,⁹ popisuje stalking jako „obtěžující a zstrašující chování, které může mít podobu vyhrožování, pozorování, sledování, docházení do místa bydliště či pracoviště oběti, opakovaných obtěžujících telefonátů či SMS zpráv, zanechání psaných zpráv, předmětů nebo ničení osobního vlastnictví, přičemž toto chování vyvolává u oběti strach. Pronásledování bývá často

⁵ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9. s. 257.

⁶ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 257. Uvedená poznámka od: Dressing, H., Henn, F. A., Gass, P. Stalking behaviour – An overview of the problem and a case report of male to male stalking during delusional disorder. Psychopatologie, 2002, č. 35, s. 313 – 318.

⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 53.

⁸ Buskotte, A. Z pekla ven – žena v domácím násilí. Brno : Computer Press, 2008, s. 46 – 47.

⁹ Morávková – Vargová, B. a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008, s. 5 Uvedená definice je citací Tjaden a Thoennes.

doprovázeno výhrůzkami či vlastním fyzickým násilím a může mít pro oběť závažné psychické i zdravotní důsledky.“

Definici nebezpečného pronásledování nalezneme i v trestním zákoníku – „Kdo jiného pronásleduje tím, že vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým, vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých.“ Ustanovení § 354 – trestný čin nebezpečné pronásledování¹⁰ bude podrobněji rozebráno v samostatné kapitole. V komentáři k trestnímu zákoníku¹¹ nenalezneme vlastní definici nebezpečného pronásledování. Nebezpečné pronásledování je zde popsáno pomocí definice amerických autorů Meloye a Gottharda¹² a také pomocí vydaného interního manuálu pro Bílý kruh bezpečí.

Společnými znaky se tedy podle uvedených definic jeví: pachatel jedná úmyslně s vědomím poškodit oběť, jeho chování je dlouhodobé, opakované a soustavné. Oběť má strach, necítí se bezpečně, cítí se ohrožena a omezována zásahy pachatele do svého soukromí. Některé definice obsahují i popis činností pachatele či zásahy pachatele do soukromí oběti (viz. definice Morávkové – Vargové¹³). Jedná se o metody stalkingu, které budou podrobně rozebrány ve čtvrté kapitole.

Subkapitola druhá – Historický vývoj

Nebezpečné pronásledování se zdá být novým problémem, kterým se současné vědy zabývají. Tím, že se nebezpečné pronásledování označuje i v naší zemi anglickým výrazem stalking, jen nahrává k tomu myslet si, že jde o novou, často též označovanou jako moderní, problematiku. V některých oblastech vědy se s tímto pojmem můžeme setkat poprvé, avšak zapátráme-li v historii nebezpečného pronásledování, dostaneme se až do osmnáctého století.

¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹¹ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3003-3014.

¹² Definici stalkingu od autorů Meloye a Gottharda jsem zmínila výše.

¹³ Morávková – Vargová, B. a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008, s 53.

V oblasti psychiatrie, jak uvádí Čírtková¹⁴, se s podobným jevem setkáváme již v osmnáctém století. Psychiatr Pinel a posléze jeho žák Esquirol se zabývali popisem a objasněním tzv. erotomanie. Erotomanie je erotická náklonnost na jinou osobu. Psychiatři Pinel a Esquirol erotomanií spojovali také s dalšími posedlostmi jako třeba s kleptomanií.

Psychiatr Kretschmer používal místo pojmu erotomanie výrazu „erotická poblázněnost“. Tento výraz pochází z roku 1918. Ve dvacátém století se tedy erotomanií či erotické poblázněnosti věnovali další psychiatři. Jak uvádí Čírtková¹⁵, psychiatr Clérambault jako první upozornil, že motivem erotické poblázněnosti nemusí být jen nezpracovaná láska či erotika. Clérambault upozorňoval především na pýchu, pocitu mimořádnosti sebe sama a na narušení kontaktu s realitou. Jak je uvedeno v diplomové práci Aleše Němečka¹⁶, v první polovině dvacátého století se oblast psychiatrie a psychologie snaží o vysvětlení „milostného pronásledování“ jako psychopatologického jevu. Clérambault popsal tři fáze¹⁷ vývoje pronásledování:

1. stadium pýchy – erotoman je pln očekávání, chová se jako by se dvořil,
2. stadium zklamání – erotoman začíná pociťovat obavy, zahrnuje oběť výčitkami,
3. stadium hněvu – erotoman projevuje majetnické požadavky, které je ochoten prosadit agresivní cestou (vydíráním či výhružkami pomstou).

Ve druhé polovině dvacátého století se pohled na milostné pronásledování mění. Důvodem byla celá řada případů milostného pronásledování, která se z psychiatrických léčeben dostala do soudních síní.¹⁸ Problém milostného pronásledování se dostává do vazby s oblastmi kriminality. Vzpomeneme-li si na atentát na amerického prezidenta Ronalda Reagana z hodin dějepisu, pak známe jeden případ nebezpečného pronásledování. Na první pohled se to tak nejeví, ale podíváme-li se hlouběji, pak zjistíme, že tato historická událost splňuje veškeré předpoklady nebezpečného pronásledování. Dne 30. 3. 1981 ve Washingtonu John Hinckley postřelil prezidenta Reagana. Motivem bylo zapůsobení na herečku Jodie Foster. John Hinckley byl herečkou posedlý a pronásledoval ji – dočetl se, že herečka studuje na Yale University a přihlásil se tam na dálkové studium, posílal jí dopisy, nechával vzkazy, zjistil si její

¹⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 53.

¹⁵ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 213.

¹⁶ Němeček, A. Nebezpečné pronásledování – Stalking. Diplomová práce. Brno, 2010, s. 12.

¹⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 54.

¹⁸ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 213.

telefonní číslo. V roce 1981 napsal herečce několik dopisů, které herečka předala děkanovi a ten je postoupil policejnímu oddělení. Herečka tedy nejevila zájem o jeho osobu. Hinckley chtěl hereččinu pozornost vzbudit tím, že se stane historickou osobností a dostane se tak na její úroveň. Vyvrcholení nastalo atentátem na prezidenta Reagana. Inspiraci našel ve filmu Taxikář – pokus o vraždu amerického senátora a v osobě Lee Harvey Oswalda, který zabil Johna F. Kennedyho. Dne 21. 6. 1981 byl Hinckley označen za nepřičetného a odvezen do psychiatrické léčebny. Po skončení soudního procesu Hinckley prohlásil, že ničeho nelituje a že jeho čin byl největším vyznáním lásky v dějinách lidstva.¹⁹

Spojitost systematického pronásledování s násilím měla za následek i změnu pojmu erotomanie a začal se užívat pojem stalking. Stalking je mnohem širší pojem než pojem erotomanie a je v něm obsažena právě spojitost milostného pronásledování s násilím. Objevují se nové formy pronásledování – např. telefonní teror, cyberstalking či ex-partner stalking.²⁰ Původní pojem erotomanie znamenal erotickou náklonnost, tedy erotický obdiv s vtíravostí, avšak pronásledování mohlo být motivováno i jinými pohnutkami jako jsou různé formy psychického teroru, nenávisť či pomsta. Pojem stalking tedy v sobě zahrnuje pohnutky erotické a obdivné, ale i pomstychtivé a plné zášti.²¹ Pronásledování motivované záští a pomstou se často projevuje ve vztazích šéf – podřízený, pacient – lékař, klient – poskytovatel služby (např. advokát), ale i v sousedských vztazích nebo ve vztazích mezi bývalými partnery.

Přesto si musíme uvědomit, že není důležité, zda je pachatel motivován pozitivními emocemi nebo negativními emocemi. Následky pro oběť jsou vždy stejně děsivé. Čírtková²² uvádí příklad pozitivně motivovaného pronásledování. Jednalo se o vztah klient – řemeslník, kterého si paní A. objednala. Jediná zvláštnost, která se v průběhu potřebných oprav stala, byla žádost řemeslníka o vyfotografování paní A. s dokončeným dílem. Řemeslník potom začal paní A. pronásledovat SMS a e-maily, kde vyjadřoval svůj obdiv a zájem o paní A. Opakované žádosti, aby své jednání ukončil, nerespektoval, tak se paní A. spojila s manželkou řemeslníka, ale ani ona nedokázala svého muže zastavit. Jednou se pokusil o fyzický kontakt, jakmile však příbuzní paní A. zavolali policii, utekl. Začal rozesílat pomlouvačné e-maily kolegům

¹⁹ Online dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Atent%C3%A1t_na_Reagana

²⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 60-67.

²¹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 214.

²² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 55-56.

z práce paní A. Ač paní A. žila ve spokojeném manželství, pronásledování řemeslníka ji velice traumatizovalo, žila ve stresu a nakonec se odstěhovala. Řemeslník však nadále pokračuje v pronásledování na dálku.

Pokud jsem výše zmínila, že nezáleží na pozitivním či negativním motivu pronásledovatele, jelikož pro oběť jsou důsledky téměř totožné, je již zásluhou uvedeného příkladu jasné, co jsem tím myslela. Uvedený příklad podle měřítek trestního zákoníku nenaplňuje znaky skutkové podstaty nebezpečného pronásledování. Přesto má pro oběť závažné psychické následky.

Zavedení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku předcházely tragické případy. Pro ilustraci uvedu tři. V roce 2003 byl psychiatr Karel Hynek napaden mačetou svým pacientem Michalem Ulomem, kterého léčil již od roku 1995 - Michalovi Ulomovi byl diagnostikován pedofilní sadismus. Pachatel byl prohlášen za nepřítel a byl umístěn do psychiatrické léčebny. O dva roky později byla pachatelovi uložena ochranná sexuologická léčba.²³

Čtyřkilovou větví byla v roce 2007 před svým domem ubita Michaela Maličková svým kolegou z práce Petrem Hanušem. Tragickému úmrtí předcházelo více jak dvouleté pronásledování. Nejprve výhrůžné SMS, e-maily, ničení automobilu, špehování až po fyzické napadení – Maličková vše hlásila policii, přespávala u kamarádek, snažila se jí pomoci i média (svůj příběh odvyprávěla v pořadu Na vlastní oči, který uváděla televize Nova). Hanuš byl odsouzen za trestný čin násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci ke 250 hodinám veřejných prací, jelikož odsouzený tento trest nevykonal, rozhodl soud o přeměně trestu obecně prospěšných prací na nepodmíněný trest odnětí svobody (podle trestního zákona²⁴ účinného v době uložení trestu byl pachateli za každé dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací uložen jeden den trestu odnětí svobody; dnes se podle trestního zákoníku ukládá za každou započatou hodinu nevykonaného trestu obecně prospěšných prací jeden den odnětí svobody). Petr Hanuš byl tedy odsouzen k 125 dnům odnětí svobody. Kvůli špatnému psychickému stavu mu byl nástup k výkonu trestu odložen a v noci ze šestnáctého na

²³ Hloušková, L. Stalker aneb Někdo vás chce uštvat. Online dostupné z http://www.reflecta.cz/data/dn/000000322_dn.pdf

²⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ustanovení § 45a.

sedmnáctého července si na Michaelu Maličkou počkal před jejím domem a ubil ji. Za trestný čin vraždy byl Petr Hanuš odsouzen k trestu odnětí svobody ve výši 15 let.²⁵

Jako třetí uvedu případ, který na první pohled vypadá jako vražda, skrývá se však za ní pronásledování. Nejčastější vztah mezi pronásledovaným a pronásledovatelem je bývalý partnerský vztah. Čtrnáctého dubna 2008 byla před nákupním centrem v Praze – Štěrbobolích zastřelena pětadvacetiletá žena. Dvěma ranám do hrudi a do hlavy na místě podlehla. Pachatel z místa činu ujel. Později spáchal nedaleko Hradce Králové sebevraždu. Jednalo se o bývalého partnera oběti, kterou před spáchaným činem delší dobu pronásledoval.²⁶

Kvůli tragickým případům a médiím se stalking stává předním tématem. Pod názvem nebezpečné pronásledování se dostává do naší trestněprávní úpravy. Jak uvádí Čírtková²⁷, důležitou roli také sehrály tři momenty:

- Z výzkumů provedených ve Spojených státech amerických vyplynulo, že se s jevem nebezpečného pronásledování setkala 8 % žen a 2 % mužů (nepředpokládá se větší odlišnost pro evropské země).
- Oběti bývají silně traumatizovány, trpí poruchami spánku, úzkostí, apod. Až jedna čtvrtina obětí má sebevražedné myšlenky. Strach nutí oběti změnit své zvyky, cítí nutnost změnit své bydliště a pracoviště. Souhrnně toto nazýváme závažnými psychickými následky.
- Pachatelé často hrozí oběti fyzickým násilím – 36 % pachatelů na oběť fyzicky zaútočí, 6 % pachatelů fyzicky napadá třetí osoby a dokonce až 2 % případů končí smrtí oběti.²⁸

V dnešní době je mnohem jednodušší najít způsob, kterým budeme svou oběť pronásledovat, jelikož moderní společnost a technická vyspělost vede k mnohem efektivnějším způsobům pronásledování – dopisy nahradily SMS či e-maily, téměř každá osoba vlastní mobilní telefon, apod. Také není pravdou, že pronásledování se

²⁵ Hloušková, L. Stalker aneb Někdo vás chce uštvat. Online dostupné z http://www.reflecta.cz/data/dn/000000322_dn.pdf

²⁶ Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. S. 332.

²⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 57.

²⁸ Uvedené údaje jsou z empirických studií - Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 57.

týká spíše slavných lidí. Psycholožka A. Buskotte²⁹ upozorňuje, že v devadesátých letech dvacátého století se stalking spojoval především se slavnými osobnostmi – herci, sportovci, politiky. Novější průzkumy však prokázaly, že nejpostiženější jsou obyčejní lidé a to konkrétně ženy. Ženy jsou pronásledovány, míněno obtěžovány a sledovány, v osmdesáti procentech případů. Muži jsou obětí pronásledování v jednom z pěti případů.

²⁹ Buskotte, A. Z pekla ven - Žena v domácím násilí. Brno : Computer Press, 2008, s. 47.

Kapitola druhá

Kriminologická hlediska nebezpečného pronásledování

Subkapitola první - Pachatel trestného činu

Trestní zákoník nám podává v ustanovení § 22 definici pachatele³⁰. Po přečtení obou odstavců ustanovení § 22 nám vyvstane na mysli, že tato definice pachatele je široká. Pokud se ale v této kapitole mám zabývat kriminologickými aspekty, pak se musím zabývat definicemi používaných v kriminologii. Ustanovení § 22 se nakonec jeví jako úzké pojetí pojmu pachatele, než s kterým budu v této kapitole pracovat.

Kriminologie pod pojmem pachatelé chápe „nejen osoby, které se dopustily činů označených zákonem jako trestné činy, ale i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají.“³¹ Z této definice je patrné rozšíření pojmu pachatele. Toto rozšíření je nutné pro různé statistiky, analýzy a využívají je kromě trestního práva a kriminologie také vědy z oblasti psychiatrie.³² Pachatelem je tak myšlena i osoba, která byla nepřičetná³³ nebo neměla dostatečný věk³⁴, a tedy neměla trestní odpovědnost. Dále jde o osoby, které za svůj čin již byli potrestáni, a také o osoby, které bývají označeny jako potenciální pachatelé trestných činů. Drogově závislí jedinci, prostitutky, gambleři apod. jsou také počítány do okruhu osob pod pojem pachatele v kriminologickém smyslu.

Zkoumání pachatele, motivy pachatele, jak se s pachatelem posléze zachází a jak se pachatel znovu začlení do společnosti, se považuje za jeden z předních úkolů, na které se kriminologie zaměřuje a na které podává odpověď. Jak uvádí Kaiser³⁵, došlo

³⁰ § 22 Pachatel odst. (1) Pachatelem trestného činu je, kdo svým chováním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Odst. (2) Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.

³¹ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 113.

³² Jedná se především o soudní psychiatrii a psychopatologii. Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 113.

³³ Ustanovení § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁴ Ustanovení § 25 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³⁵ Kaiser, G. Kriminologie. Praha : C. H. Beck, 1994, s. 183.

k rozšíření výzkumu orientovaného na pachatele odůvodněné předpokladem, že osobností faktory a chování jsou značně ovlivnitelné. Posuzuje se tedy pachatelovo jednání, jeho motivy, zavinění, což má za následek, že vysvětlení k těmto pojmům podaných kriminologickými vědami úzce souvisí s vědami psychologickými.

Subkapitola druhá - Pachatelé trestného činu nebezpečného pronásledování

Výzkumy a studie nebezpečného pronásledování se na našem území uskutečnily v rámci sociologického výzkumu agentury Commservis,³⁶ avšak výzkum nebyl zaměřený na pachatele nebezpečného pronásledování, ale na nebezpečné pronásledování a veřejnost (zda veřejnost ví, že nebezpečné pronásledování existuje, zda se s takovým jednáním setkalo, apod.) V zahraničí je situace jiná. Uskutečňují se zde výzkumy a studie nebezpečného pronásledování již od počátku devadesátých let.³⁷ Na technické univerzitě v Darmstadtu byl uskutečněn výzkum, jehož výsledky uvádějí, že:³⁸

- v 81 % případů byl pachatelem pronásledování muž,
- ve 49 % případů byly oběti pronásledovány svými bývalými partnery,
- ve 39 % případů pachatelé použili proti oběti fyzické násilí,
- v 9 % případů se oběť s pachatelem neznala.

Vybrané údaje studie se týkají pachatelů trestného činu nebezpečného pronásledování a jen potvrdily, že nebezpečné pronásledování není fenomén týkající se pouze celebrit, známých tváří a prominentních osob, jak se předpokládalo dříve.³⁹

Jak je uvedeno v komentáři trestního zákoníku⁴⁰ pachatelem trestného činu nebezpečného pronásledování může být kdokoli. Mezi nejčastější stalkery zařazují bývalé partnery oběti, osoby s duševní poruchou (nejnebezpečnější jsou stalkeri s těžkou asociální poruchou osobnosti) a obdivovatelé známých osobností.

³⁶ Fruhwirtová, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. Psychologie, 2011, 24. května. Online dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>

³⁷ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 215.

³⁸ Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 201.

³⁹ Například ve Spojených státech amerických vznikla policejní jednotka Threat Management Unit jako reakce na pronásledování a zavraždění herečky R. Schaefferové. Postupně se však začaly objevovat případy pronásledování neprominentních osob. Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 215.

⁴⁰ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3012.

Také Čírtková⁴¹ se vyjadřuje k dělení stalkerů a zdůrazňuje několik důležitých poznatků. Porovnáme-li psychologické studie, zjistíme, že ve většině případů autoři zastávají názor, že pronásledování je ovlivněno pachatelovou osobností a nikoli osobností oběti. Oběť tak nemá vliv na zahájení pronásledování, anebo je její vliv nepatrný. Zdrojem škodlivého chování pachatele se zdá být tzv. nejistá vazba., která se projevuje současnou existencí protichůdných citových postojů, nejistotou, agresivitou a neschopností řešit závislost na vztahu. Tato vazba se utváří v raném dětství na základě interakce dítěte s matkou, proto není možné řešit změnu pachatelova chování pomocí terapeutických metod.

Druhým poznatkem je zmínka o odlišnosti pachatelů mužského a ženského pohlaví trestného činu nebezpečného pronásledování. Ženy mají schopnost řešit problémy, jednájí promyšleně a dokážou se ovládat. Muži neumí řešit intimní a jiné vztahy, a proto jednájí obtěžujícím chováním. Velice zajímavým se jeví údaj, že „přibližně v 20 % těžkých případů pronásledování je pachatelkou žena“⁴². Mylné by bylo předpokládat, že nebezpečnost pachatele – ženy je menší než u pachatele – muže.

Subkapitola třetí - Typologie pachatelů

Osobnost pachatele a typologie pachatelů patří do oblasti zkoumání v kriminologii. Snaha zobecnit poznatky o pachatelích a zařadit pachatele podle určitých znaků do skupin bylo a je její součástí. Typologie je „metoda umožňující třídění soustav, objektů nebo jevů pomocí typů.“⁴³ Jedním ze základních typů dělení osob patří rozdělení podle temperamentu – flegmatik, choleric, melancholik a sangvinik. Avšak žádná z osob není čistým typem, tedy vždy se pouze nějakému typu přibližuje více a jinému méně, ale nikdy nelze zařadit osobu pouze do jednoho typu, což samozřejmě platí i pro ostatní typové dělení.

V kriminologii se pachatelé člení podle různých kritérií či znaků do skupin, které se charakterizují pomocí určitého typu. Typ je definován jako „určitý komplex vlastností, rysů či jiných znaků osobnosti, které sice nepostihují celou osobnost jedince, ale jsou společné většímu počtu osob, z nichž podle výskytu právě těchto znaků lze vytvořit dílčí skupinu v rámci konkrétní typologie.“⁴⁴

⁴¹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 216.

⁴² Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 219.

⁴³ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 114.

⁴⁴ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 115.

Typologie je spojována s kriminálními činy. Později se okruh rozšiřuje a vytvářejí se typologie, které berou v úvahu i sociální podmínky pachatele. Typologií je velké množství a jsou nesystematické.

V kriminologii se nejčastěji rozlišují tři⁴⁵ typologie:

1. Typologie zdůrazňující převážně biologické charakteristiky osobností pachatelů (např. teorie Lombrosova o tzv. rozeném zločinci nebo konstituční typologie od E. Kretschmera),
2. Typologie zdůrazňující převážně psychologické charakteristiky osobností pachatelů (např. teorie rozdílného podmiňování od H. J. Eysencka),
3. Typologie zdůrazňující převážně sociologické charakteristiky osobností pachatelů (např. teorie diferencovaného sdružování E. H. Sutherlanda).

Potřebujeme-li posoudit chování pachatelů pronásledování (stalkerů), není k dispozici obecně závazná typologie. Používáme současně kombinaci více hledisek, které označujeme jako vícerozměrnou kvalifikaci.⁴⁶ Rozlišujeme psychopatologickou rovinu, motivační rovinu a vztahovou rovinu.

Z psychopatologického hlediska rozlišujeme tyto skupiny stalkerů:⁴⁷

1. psychotičtí stalkeři – psychotická skupina stalkerů vykazuje příznaky patologické duševní poruchy,
2. intermediární skupina stalkerů – do intermediární skupiny řadíme stalkery, kteří mají omezené rozpoznávací a rozumové schopnosti,
3. psychicky zdraví stalkeři – nevylučuje se zde možnost poruchy osobnosti, která však nemá psychopatologický charakter.

Mezi ústřední motivy stalkerů náleží láska, pomsta a narcismus.⁴⁸ V motivační rovině zkoumáme, nakolik jsou stalkerovi schopnosti, ovládat se, omezené.

⁴⁵ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 116. Autor publikace Kriminologie, Günther Kaiser rozlišuje pachatele podle biosociálního hlediska, sociálních profilů, teorie osobnosti a dimenze osobnosti. Kaiser, G. Kriminologie. Praha : C. H. Beck, 1994, s. 185-208.

⁴⁶ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 259.

⁴⁷ Dressing, H., Maul-Becker, H., Gass, P. Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska. Trestněprávní revue, 2007, č. 10, s. 281.

⁴⁸ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 259.

Třetí rovinu, kterou je nutné při analyzování chování stalkera posoudit, je vztahová rovina. Podle Válkové⁴⁹ rozlišujeme případy, kdy:

- se obětí stalkera stala bývalá partnerka/ bývalý partner - specialisté na nebezpečné pronásledování totiž zjistili, že pokud se jedná o stalking bývalého partnera a stalkerovy činy jsou motivovány pomstou, je zde zvýšené riziko fyzických útoků,
- se obětí stala stalkerova známá,
- se obětí stalkera stala cizí osoba – u cizích osob je zvýšené riziko fyzického útoku pokud stalker trpí psychopatologickou poruchou.

Pro stanovení dalšího pachatelova chování je důležité tedy rozlišovat, zda je pachatelem bývalý partner, kolega, odborník (opravář, lékař, advokát, pedagog) či cizí osoba.⁵⁰

Čírtková⁵¹ zmiňuje, že se pronásledování vždy týká vztahů, a rozlišuje vztahy reálné a vztahy iluzorní. V reálných vztazích ještě rozlišuje ex-partner stalking (intimní vztah mezi obětí a pachatelem byl ukončen, pachatel je motivován buď pomstou nebo snahou o obnovu intimního vztahu, četnost výskytu až 50 % případů) a stalking v dalších vztazích (jedná se o sousedské vztahy, pracovní vztahy nebo profesní vztahy, motivem k pronásledování oběti je pachatelův pocit z ublížení a křivdy). Do iluzorních vztahů zařazujeme i pronásledování známých osobností (celebrit). Pachatel má svou představu o vztahu a pomocí pronásledování, chce tento vztah zrealizovat. Obětí může být osoba, kterou pachatel zná (např. kolegyně z práce či pachatelova lékařka), nebo osoba, kterou si pachatel vyčíhnul (např. celebrita).

Pronásledování v našem trestněprávním řádu dostalo do svého označení přízvisko nebezpečné. Nebezpečnost ve vztahu k oběti je jedním z kritérií, podle kterého rozdělujeme pachatele do čtyř⁵² skupin:

1. bývalý partner - četnost výskytu až 50 % případů, pachatele často motivují negativní emoce vycházející z minulého vztahu s obětí, sukces oběti pachatel těžko nese, u pronásledování bývalým partnerem je vyšší riziko fyzického útoku, poškozování majetku či týrání a zabití domácích mazlíčků,

⁴⁹ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 259.

⁵⁰ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3005.

⁵¹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 220.

⁵² Údaje pocházejí z britské studie, provedené policejními specialisty. Boon, J., Sheridan, L. Stalking and Psychosexual Obsession. New York : John Wiley and Sons, 2002. Překlad Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 73-77.

2. fixovaný pronásledovatel s psychickými poruchami - četnost výskytu až 20 % případů, u této skupiny pachatelů záleží na závažnosti psychické poruchy, jde-li o lehčí formu psychické poruchy, tak si pachatel uvědomuje realitu, má však představu o dokonalém vztahu s obětí a žije v domněnání, že oběť touží po takovém vztahu také, takový pachatel není moc nebezpečný a pro ochranu oběti se doporučuje přerušení kontaktu mezi obětí a pachatelem, jde-li o těžkou formu poruchy, pak je zde zvýšené riziko fyzického násilí, pachatel je nebezpečný svou nevypočítatelností, často se jedná již o léčené osoby (ústavní či psychiatrická léčba), oběti se doporučuje navrhnout psychiatrické přezkoumání pachatele a přerušení kontaktů mezi obětí a pachatelem,
3. nekompetentní nápadník - četnost výskytu až 18 % případů, pachatel je zde často motivován pozitivními emocemi (zamilovaností), rozhodně nechce své oběti – idolu ubližovat a jakkoli škodit (realita je taková, že nelze ze začátku určit, o jaký typ pronásledovatele jde), pachatel se touží dostat do blízkosti své oběti, žije v představách, riziko fyzického útoku je v této skupině pachatelů nízké, až nicotné, v rámci této skupiny pachatelů rozlišujeme umanutého obdivovatele (pachatel mladého věku, často pomůže domluva, jelikož umanutý obdivovatel si neuvědomuje, že oběť – idol jeho pozornost vnímá škodlivě) a poblázněného ctitele (pachatel středního věku, domluva občas pomůže, spíše je ale nutné přerušit veškeré kontakty mezi obětí a pachatelem, má-li pachatel trvalý vztah, doporučuje se párová terapie),
4. sadistický pronásledovatel - četnost výskytu až 12 % případů, jedná se o skupinu pachatelů, která je pro oběť tou nejnebezpečnější, pachatel je veden touhou po získání moci nad obětí, kvůli tomu často pachatelovo jednání graduje, jako u skupiny bývalých partnerů ani v této skupině si pachatelé často ze zásahů do svého života ze strany policie nic nedělají a případné zákazy nerespektují, pachatel se chová velice opatrně, aby nemohl být trestně stíhán, je-li pachatel na svobodě, oběti se doporučuje absolutní přerušení kontaktů, což oběť často musí učinit v té nejvyšší možné tajnosti.

Jak uvádí Visinger⁵³, dělení pachatelů podle nebezpečnosti, je nejznámější dělení pachatelů trestného činu nebezpečného pronásledování.

⁵³ Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. S. 333.

Jedná-li se o bývalého partnera, pak je často motivem pronásledování snaha udržet si nad obětí kontrolu. Co se týče cizího pachatele, ti mají utkvělé představy o vztazích se svou obětí, jsou výplodem jejich fantazie a nejsou skutečné. Nebezpečné pronásledování není již psychiatry a psychology pokládáno za zločin z lásky. Ve výše uvedených případech se jedná o pomstu, odplatu, trest za rozchod či patologickou formu vztahové závislosti.⁵⁴

Výzkum vedený P. Mullenem⁵⁵ rozdělil pachatele podle motivu do pěti skupin:

1. pachatelé motivovaní odmítnutím – pachatel pronásleduje oběť kvůli rozhořčení z rozpadu intimního vztahu, z počátku je možná snaha o usmíření, pokud tyto pokusy selhávají, dostane se do popředí za odmítnutí motiv pomsty (nevyskytuje-li se u pachatele snaha o usmíření, je pachatel motivován rovnou pomstou), pachatel se stává čím dál více agresivnějším a pro oběť velice nebezpečným,
2. pachatelé, jejichž motivem je hledání intimity – pachatel se pomocí pronásledování snaží navázat intimní vztah s obětí, pachatel je do oběti zamilovaný a věří, že se do něj oběť také zamiluje nebo jej již miluje, pachatel odmítnutí nepřijímá, dál si žije svým smyšleným vztahem, do této skupiny pachatelů zařazujeme i pachatele, jejichž obětí je známá osoba (celebrita),
3. pachatelé nezpůsobilí – této skupině pachatelů jde také o navázání intimního vztahu s obětí, avšak tito pachatelé se vyznačují tím, že jim nejde o navázání trvalého vztahu, pachateli jde o schůzku s obětí a případně následný pohlavní styk, při odmítnutí či zásahu orgánů činných v trestním řízení se pachatel stáhne a ve svém jednání již nepokračuje, následně si vyhlédne jinou oběť,
4. pachatelé motivovaní zlostí – pachatelovou motivací je zlost, vztek nebo jemu způsobené ublížení či křivda, pachatel používá k pronásledování výhrůžky a uráží oběť vulgárními výrazy, pachatel se sám cítí být obětí, a proto se domnívá, že jeho jednání není protiprávní,
5. pachatelé predátorští – tato skupina pachatelů není nijak početná, pachatel jedná zcela promyšleně, nechce, aby oběť věděla, že je pronásledována (pachatel pronásleduje svou oběť nenápadně), zjišťuje si o oběti informace, pachatelův

⁵⁴ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3007.; Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 199.

⁵⁵ Mullen, P. Study of stalkers. American Journal of Psychiatry, 1999, č. 8, s. 1244-1249.

útok je poté velice agresivní a násilný, takovéto chování se často vyskytuje i u pachatelů sexuálních trestních činů.

Jak již bylo zmíněno, pachatelem trestného činu nebezpečného pronásledování může být kdokoli. Studie a výzkumy uskutečněné v zahraničí však dokládají, že ve většině případů se jedná o pachatele – muže (píší-li jen pachatel, mám tím na mysli jakéhokoli pachatele). V následujícím dělení pachatelů trestných činů nebezpečného pronásledování se však v jedné skupině bude častěji jednat o pachatele – ženy. Tým specialistů vedený M. A. Zonou⁵⁶ rozřadil pachatele podle charakteristických vlastností do tří skupin:

1. erotoman – pachatelem této skupiny je častěji žena, obětí bývá často známá osoba – muž, pachatel zpravidla nezastrašuje fyzickým útokem a ani jej neuskutečňuje, avšak četnost výskytu těchto pachatelů je až v 10 % případů a pronásledování trvá déle než 12 měsíců,
2. posedlý milovník – pachatel trpí duševní poruchou, jeho chování se tedy odvíjí podle závažnosti jeho psychického stavu, obětí může být pachateli známá ale i neznámá osoba, četnost výskytu je kolem 32 % případů,
3. běžný obsedantní pronásledovatel – pachatel je motivovaný pomstou a křivdou, častěji bývá obětí někdo, kdo měl k pachateli předchozí vztah (intimní, sousedský či pracovní), u této skupiny pachatelů je vyšší riziko fyzického útoku, četnost výskytu je více než 50 % případů.

Při zkombinování kritérií motivu pachatele, podle volby typu oběti, možnému minulému vztahu k oběti, osobnosti a charakteristiky pachatele, ad. vytvořil Holmes⁵⁷ šest skupin pachatelů (jedná se o dělení z psychologického hlediska):

1. pronásledovatel celebrit,
2. pronásledovatel ex-partnera,
3. pronásledovatel politiků,
4. pronásledovatel z vášně (sexuální motivace),
5. pronásledovatel ze zjištěné motivace,
6. pronásledovatel zhrzený a odmítnutý v lásce.

⁵⁶ Použitý překlad Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. s. 332. Zona, M. A., et al. A comparative study of erotomanic and obsessional subjects in a forensic sample. Journal of Forensic Sciences, 1993, č. 38, s. 894-903.

⁵⁷ Jedná se o studii z roku 1993. Překlad Čírtková, L. Forezní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 217. Srovnej: Boon a Sheridan 2002.

Z psychologického hlediska bych ještě ráda zmínila dělení pachatelů podle archetypu pronásledovatele, o kterém se zmiňuje Čírtková⁵⁸. Jedná se o dělení z roku 1998 podle Skolera a pachatelé jsou rozděleni do čtyř skupin:

1. historionský stalker – pro tento typ pachatele je příznačná žárlivost, pachatel nedokáže moc dobře ovládat své emoce,
2. borderline stalker – v pachatelovi se střídají pocity zbožňování oběti s pocity naprostého ignorování oběti, které směřují až k „pokusu o její devalvací“⁵⁹,
3. narcistický stalker – požaduje od oběti uctívání své osoby, oběť si ve svých představách zdokonaluje, zraní-li oběť pachatelovi city, považuje to za hlubokou urážku a změní své chování na násilné,
4. disociální stalker – pachatel vše řeší násilnou cestou, nedodrží pravidla a řád.

Kriticky se k výše zmíněným přístupům vyjadřují autoři⁶⁰ německé studie. Upozorňují, že se studie nezbyvají eventualitou existence možnosti, že se v průběhu pronásledování pachatelovo chování a jednání změní. Jejich studie tedy nestojí na osobnostní charakteristice pachatelů, ale na způsobu zvolené metody pronásledování. Výsledkem jejich studie je rozdělení pronásledování na distální stalking (jedná se o pronásledování na dálku – zasílání SMS, e-mailů, dáreků, telefonování, apod.) a proximální stalking (pachatel se snaží o osobní kontakt s obětí – postává či posedává před bydlištěm oběti, vniká do bytu oběti, snaží se oběť kontaktovat přes třetí osobu, apod.). Podle zmíněného dělení na distální a proximální stalking, rozlišují autoři:

1. pachatele, kteří pronásledují svou oběť pouze pomocí distálního stalkingu,
2. pachatele, kteří k pronásledování používají kombinaci obou zmíněných způsobů, tedy distální i proximální stalking.

Zmínila jsem několik kritérií, podle kterých rozdělujeme pachatele trestného činu nebezpečného pronásledování do skupin. Některá dělení a poskytnuté závěry jsou si velice podobná, přesto kritéria, podle kterých dochází k třídění pachatelů do skupin podle typu, jsou odlišná. Pachatelé mohou vykazovat podobné chování a jednání, může je motivovat stejný podnět, apod., avšak zařazení pachatele přesně a pouze do jedné, určité skupiny nelze. Jedná se o orientační zařazení pachatele do skupiny podle typu.

⁵⁸ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 221.

⁵⁹ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 222.

⁶⁰ Voss, H., Hoffmann, G., Wondrack, J. Psychologie des Stolkings. Frankfurt : Verlag fur Polizeiwissenschaft, 2006, s. 93-104.

Subkapitola čtvrtá – Oběť trestného činu

Součástí kriminologie je věda, která se nazývá viktimologie. Viktimologie je věda, která se zabývá oběťmi, tedy „osobami dotčenými trestným činem“.⁶¹ V této oblasti platí opačné pravidlo než u pachatelů. Pokud chceme zkoumat pachatele, pak je pojem pachatele rozšířen i o osoby trestně neodpovědné. U obětí takové rozšíření nenalezneme. U oběti máme namysli pouze osobu dotčenou trestným činem a nikoli její rodinné příslušníky, kteří také mohou pociťovat újmu (např. utrpí psychické trauma). Rozšíření by zde totiž vedlo k nalezení méně odlišných znaků od ostatních osob (populace, obyvatel). Toto pravidlo (nerozšiřování okruhu obětí) je základním pravidlem. Znamená to, že na některé případy se pojem obětí rozšíří.⁶²

Zjistilo se, že mezi obětí a pachatelem existuje ve většině případů předchozí vztah. Toto zjištění je důležité, jak z obecného hlediska, tak i z hlediska tématu nebezpečného pronásledování. U nebezpečného pronásledování je procento předchozího vztahu oběti s pachatelem ještě vyšší než třeba u vraždy.⁶³

Subkapitola pátá - Oběť trestného činu nebezpečného pronásledování

Jak uvádí Válková⁶⁴, „obětí stalkera může být každý člověk nezávisle na svém sociálním postavení a osobnosti“. Byly však provedeny výzkumy⁶⁵, ze kterých je patrné, že:

- častěji jsou obětí ženy (jedná se o bývalé partnerky nebo o osamělé ženy),
- častěji se obětí stávají lidé kvůli své profesi (převážně se jedná o advokáty, soudce, lékaře, učitele, apod.),
- častěji se obětí stávají osoby známé z veřejného života.

Podle Čírtkové⁶⁶ se obětí stalkingu může stát „kdokoli nezávisle na věku, pohlaví, sociálním statutu, kulturním zázemí, vzhledu či sexuální orientaci.“ K pojmu

⁶¹ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 139.

⁶² Jedná se např. o sociální pomoc a problematiku odškodňování. ⁶² Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 139.

⁶³ Ve 40 % případů trestného činu vraždy je vztah mezi obětí a pachatelem velmi blízký – Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 146. Na porovnání s trestným činem nebezpečného pronásledování uvedu již výše zmíněný údaj - ve 49 % případů nebezpečného pronásledování je pachatelovou obětí bývalý partner.

⁶⁴ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 259.

⁶⁵ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3006.

⁶⁶ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 82-83.

oběti dodává ještě statistické údaje, z jejichž výsledků je patrné, že nejčastější, nejtypičtější obětí pronásledování bývají osoby bez partnera nebo osoby, které se s partnerem krátce před začátkem pronásledování, rozešli. Jurtela⁶⁷ zastává názor, že oběti jsou často v intimním vztahu submisivní. Oběť, která se snadno podřizuje cizí vůli, velice obtížně řekne do očí svému pronásledovateli, že o kontakt s ním nestojí.

Oběti často trpí pocity strachu z toho, co bude následovat. Nedokážou se soustředit na přítomnost a neustále hlídají, zda není pachatel na blízku. Fiedler⁶⁸ hovoří o spirále stalkingu. Spirála stalkingu má tři⁶⁹ fáze:

- 1. fáze – pachatel začne oběť pronásledovat (distálním stalkingem), oběť pociťuje strach,
- 2. fáze – oběť se uklidní, avšak stadium klidu netrvá dlouho, jelikož brzy nastane 3. fáze,
- 3. fáze – oběť začne pociťovat strach z dalšího možného pachatelova jednání.

Koncem 90. let dvacátého století byly poprvé uskutečněny výzkumy týkající se obětí pronásledování. Jako první publikovali své výsledky australská autoři⁷⁰, z jejichž výzkumu vyplynulo, že:

- oběti často trpí depresemi a až v 83 % případů i těžkými stavy úzkosti,
- až 50 % obětí vykazovalo příznaky posttraumatické stresové poruchy,
- u 25 % obětí se vyskytly myšlenky na sebevraždu nebo se oběti skutečně pokusily o ukončení svého života.

Oběti trpí zdravotními potížemi jako je nespavost či nechutenství. Většina obětí musí změnit své životní návyky a zvyklosti – až 50 % obětí je nuceno si změnit své zaměstnání, pracovní pozici či pracovní dobu. Změna životního stylu pachateli ztíží pronásledování nebo jej na čas zastaví, oběti však i přes změny, které cítí jako nutné ve svém životě učinit, mají nadále strach a pocity úzkosti. Stahují se do sebe (hovoříme o

⁶⁷ Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 201.

⁶⁸ Fiedler, P. Stalking. Opfer, Täter, Prävention, Behandlung. Basel : Beltz Verlag, 2006.

⁶⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 83.

⁷⁰ Mullen, P., Pathé, M., Purcell, R. et al. Study of stalkers. American Journal of Psychiatry, 1999, č. 156, s. 1244-1249.

sociální izolaci⁷¹) a nedokážou najít klid. Dochází také k postupné ztrátě schopnosti důvěřovat lidem a k navýšení podezíravosti.

V subkapitole pachatel trestného činu nebezpečného pronásledování jsem uvedla německou studii uskutečněnou na technické univerzitě v Darmstadtu. Pro možné porovnání uvedu výzkum uskutečněný ve Spojených státech amerických, na který odkazuje Morávková-Vargová:⁷²

- v 87 % případů byl pachatelem nebezpečného pronásledování muž,
- v 59 % případů byly oběti - ženy pronásledovány svými bývalými partnery,
- ve 30 % případů byly oběti - muži pronásledováni svými bývalými partnerkami,
- v 77 % případů se oběti - ženy s pachatelem znaly,
- ve 64 % případů se oběti - muži s pachatelkou znali.

V případě, že pachatelem pronásledování byl bývalý partner, se oběti – ženy setkaly až v 81 % případů s fyzickým útokem a až v 31 % případů se sexuálním útokem. Průměrnou dobou trvání pronásledování je podle tohoto výzkumu 1,8 roku. Průměrná doba pronásledování se zvyšuje v případech, ve kterých je pachatelem bývalý partner. Z 1,8 roku se dostaneme až na 2,2 roku. Ve Spojených státech amerických se obětí pronásledování v průběhu svého života stane každá dvanáctá žena a každý pětáctý muž. Podle sociologického průzkumu je situace v České republice horší. S nebezpečným pronásledováním se setkala každá čtvrtá žena.⁷³

Na oběť je vyvíjen obrovský psychický tlak. Oběť se setkává s odmítnutím pomoci ve svém okolí – nepovažují oběť za oběť pronásledování. Okolí se domnívá, že k pronásledování musí nutně docházet po předchozím vztahu. Pachatel zná díky svému pozorování a umění získání informací detaily ze života oběti, které si okolí vykládá jako soukromé a jinak nezjistitelné. Pachatelé také chytře s okolím oběti manipulují, „oběť“ často učiní ze sebe, jelikož pouze „motiv lásky“ je nutí ke kontaktu s obětí. Čírtková⁷⁴ dodává, že pachatel v pozici „oběti“ vystupuje nejen před okolím oběti, ale i před justicí.

⁷¹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 85.

⁷² Morávková-Vargová, B., a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008, s. 53.

⁷³ Fruhwirtová, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. Psychologie, 2011, 24. května. Online dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>

⁷⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 84.

Pronásledování obětí, následné pocity strachu, nedůvěra okolí, ad. vede u obětí ke zhoršení psychického stavu. Výzkum provedený v Nizozemském království⁷⁵ prokázal, že oběti pronásledování vykazují příznaky depresivních a úzkostných stavů velice podobných stavům pacientů z psychiatrických léčení. Mnoho studií se zabývá možným vznikem posttraumatické stresové poruchy⁷⁶ u obětí pronásledování. Jako zdroj traumatizace však pronásledování uznáno není.

Na technické univerzitě v Darmstadtu⁷⁷ byl uskutečněn i výzkum týkající se obětí. Výsledky jen potvrzují výskyt symptomů posttraumatické stresové poruchy u obětí:

- v 90 % případů oběti trpěly zvýšenou bdělostí,
- v 76 % případů oběti trpěly znovuprožíváním,
- v 50 % případů se oběti vyhýbaly všemu, co jim připomínalo pronásledování.

Výsledné údaje jen nasvědčují tomu, že by se v nejbližší době, měl změnit pohled na pronásledování jako na možný zdroj traumatizace.

Hronová⁷⁸ odkazuje na studii Stalking Victimization in the United States, ze které vyplývá, že průměrný věk obětí pronásledování se pohybuje od 18 do 24 let a až v 11 % případů byly oběti pronásledovány 5 a více let. Vybrané údaje z výzkumu uvádím v příloze tabulce I. - Škodlivé jednání, kterému je oběť vystavena (údaje jsem převedla na procenta).

Ve Velké Británii byl od října 2004 do května 2005 uskutečněn internetový výzkum, jehož výsledky se v porovnání s výzkumem uskutečněným ve Spojených státech malinko liší v průměrném věku pronásledovaných osob. Výsledky internetové studie jsou následující:

- ve většině případů byli pachatelé pronásledování muži,
- v 86 % případů byly oběti pronásledování ženy,
- v 50 % případů byly oběti pronásledovány svými bývalými partnery,
- v 10 % případů oběť pachatele pronásledování neznala,
- průměrný věk oběti byl 33 let.

⁷⁵ Nizozemskou studii zmiňuje Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 85.

⁷⁶ Voss, H., Hoffmann, G., Wondrack, J. Psychologie des Stolkings. Frankfurt : Verlag fur Polizeiwissenschaft, 2006, s. 93-104.

⁷⁷ Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 201.

⁷⁸ Hronová, M. Manuál pro učitele SŠ: Násilí ve vztahu teenagerů. Praha : Rosa, 2009, s. 20.

Britského internetového výzkumu se zúčastnili i lidé z dalších států. Kromě výše uvedených údajů si odborníci rozšířili své poznatky o pronásledování o další vědomosti, k nimž patří odpovědi na otázky:

- *Jak oběti prožívají pronásledování na jeho začátku?*

Oběti byly udiveny, že jsou pronásledovány právě ony. Domnívaly se, že je nutné pachatele nějakým způsobem k pronásledování vyprovokovat a že se pronásledování týká jen známých osob. Psychiatři, kteří se stali obětí pronásledování, se předtím domnívali, že dokážou pronásledování včas rozeznat.⁷⁹

- *Jaké formy pronásledování předcházely fyzickým útokům na oběť?*

Překvapivě předchozí intimní vztah s pachatelem nebyl jako faktor předcházející fyzickému útoku potvrzen. Pomocí různých metod byly jako faktory předcházející fyzickému útoku pachatele určeny: fotografování oběti, postávání před domem oběti, vnikání na pracoviště oběti, pokusy o kontakt s obětí přes třetí osoby, ničení majetku oběti, hrozba fyzickým útokem nebo sexuálním útokem. Fyzický útok během pronásledování zažilo až 20 % obětí.⁸⁰

- *Jaké jsou materiální důsledky pronásledování pro oběť?*

Vynaložené finanční náklady jsou pro oběť značné. Čírtková⁸¹ uvádí, že až 47 % obětí muselo v důsledku pronásledování vynaložit značné finanční náklady. Oběti finanční prostředky využily k různým formám zajištění svého bezpečí, k opravě poškozeného majetku, k přestěhování, ke změně zaměstnání (nebo o zaměstnání kvůli pronásledování přišly) nebo k zaplacení advokáta.

- *Dotýká se pronásledování kromě oběti i dalších osob?*

Hovořím-li o oběti, pak se jedná o oběti přímo dotčené pronásledováním. Takové oběti označujeme jako primární oběti. U pronásledování se však setkáváme se značným počtem sekundárních obětí, jedná se až o 64 % případů pronásledování. Výzkumy prokázaly, že v jednom případě pronásledování vystupuje až 21⁸² poškozených osob. Nejčastěji se poškozenými osobami stali životní partneři oběti – 20 % případů, děti oběti – 23 % případů, ostatní rodinní příslušníci – 30 % případů, přátelé oběti – 33 % případů.

⁷⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 87.

⁸⁰ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 219.

⁸¹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 88.

⁸² Uvedený údaj pochází z publikace Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 88.

Subkapitola šestá – Falešná oběť nebezpečného pronásledování

V nebezpečném pronásledování se setkáváme s pojmy primární oběť, sekundární oběť a falešná oběť. Falešnou obětí je osoba, která „se vydává za oběť trestného činu, ačkoliv jí ve skutečnosti není“.⁸³ Čírtková⁸⁴ zmiňuje australský výzkum, ve kterém došlo k roztřídění falešných obětí do pěti kategorií:

- pachatelé vydávající se za oběti stalkingu – jedná se o pachatele, jejichž hlavním motivem je narcismus, jde o případ, kdy pachatel manipuluje s okolím oběti a za oběť se vydává sám,
- duševně nemocní s bludy – osoby s duševní poruchou se na základě svých představ domnívají, že jsou obětí pronásledování,
- bývalé oběti stalkingu – skutečné oběti pronásledování se těžko se svou situací vyrovnávají, stává se, že na základě svých předchozích špatných zkušeností jsou podezřívavější a nevědomě jsou schopné ze sebe znovu učinit oběť pronásledování,
- umělé oběti stalkingu – osoby si hrají na oběť pronásledování zcela úmyslně, od svého okolí pak vyžadují zájem a péči, která jim přináší radost,
- simulující oběti stalkingu – osoby si také hrají na oběť zcela úmyslně, jejich motivem jsou však finanční výhody.

U falešných obětí se objevují tři znaky, podle kterých se dají od pravé oběti pronásledování rozeznat. Jedná se o poskytnuté údaje o pachateli, o chybějící charakteristická stádia pravých obětí a o zmateném popisu průběhu pronásledování. Falešné oběti se často domnívají, že je pronásleduje více pachatelů najednou nebo neznámý pachatel. Jak jsem se již v odstavcích o pachateli trestného činu nebezpečného pronásledování zmínila, neznámý pachatel se vyskytuje jen v asi 9 % případů, je tedy méně pravděpodobný. Falešné oběti se také nepamatují, kterou událostí pronásledování jejich osoby začalo a chybí u nich „počáteční stádium popírání“⁸⁵ a pochyby, zda jsou či nejsou obětí trestného činu. Pro falešné oběti je typická důkazní nouze, přeskokování v líčení proběhnutých událostí a jejich nesrovnalosti (což se u pravých obětí následkem prožitého traumatu také vyskytuje, avšak později dojde k vyjasnění těchto nesrovnalostí), u falešných obětí k vyjasnění nesrovnalostí nedojde.

⁸³ Čírtková, L. Policejní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, s. 225.

⁸⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 104.

⁸⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 106.

Jeden z uskutečněných výzkumů se zaměřil na oběti pronásledování, které se obrátily na organizace pomáhající obětem domácího násilí a pronásledování ve Velké Británii a v Nizozemském království. Falešné oběti se na britské organizace obrátily v 18 % případů a na nizozemské organizace v 9 % případů. Výše jsem zmínila dělení falešných obětí do pěti skupin. Pokud spojíme údaje z Velké Británie a Nizozemí dostaneme tyto údaje: v 70 % případů falešné oběti spadaly do skupiny duševně nemocných s bludy, ve 20 % případů falešné oběti spadaly do skupiny umělých obětí stalkingu, v 7,5 % případů falešné oběti spadaly do skupiny bývalých obětí stalkingu, ve 2,5 % případů falešné oběti spadaly do skupiny pachatelů vydávajících se za oběti stalkingu a nebyl zaznamenán ani jeden případ falešné oběti spadající do skupiny simulující oběti stalkingu.⁸⁶

Subkapitola sedmá – Důsledky nebezpečného pronásledování

Nebezpečné pronásledování je již i u nás trestným činem. Musí však dojít k naplnění znaků skutkové podstaty, aby se jednalo o trestný čin a mohlo se zahájit trestní řízení. Podmínky⁸⁷, že pronásledování musí trvat minimálně čtyři týdny a musí existovat důvodná obava o život nebo o zdraví oběti nebo o život nebo o zdraví osob oběti blízkých, je nutné splnit, avšak oběť se i v době před možným zahájením trestního řízení a někdy i v jeho průběhu musí ochránit sama. Pronásledování představuje škodlivý zásah do osobního života oběti a je pro oběť velice psychicky náročný. Existují pravidla, kterými by se měla oběť řídit, aby si zajistila ochranu či aby pronásledování zcela zaniklo.

1. Absolutně a úmyslně si nevšímat pokusů pachatele o kontakt

Nejprve oběť musí pachateli jasně oznámit, že nestojí o kontakt s ním. Jde o důležitý moment a oběť musí volit vhodná slova, jelikož pachatel slyší, co chce. Například Čírtková⁸⁸ nedoporučuje použít větu: „Nemůžu být s tebou, mám přítele.“, jelikož v pachateli to vyvolá závěr, že kdyby přítel nebyl, tak má pachatel u oběti šanci na úspěch. Po oznámení, že oběť nechce být s pachatelem dále v kontaktu, je nutné, aby tuto „nekomunikaci“ oběť za každou cenu dodržela a nepodlehla pachatelovým vytrvalým pokusům o kontakt.

⁸⁶ Sheridan, L., Blaauw, E. Stalkertypologien und Interventionsstrategien. v publikaci Hoffmann, J., Voss, H. G. Psychologie des Stalkings. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.

⁸⁷ Více v kapitole čtvrté.

⁸⁸ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 89.

2. *Vyvarovat se možnému setkání s pachatelem*

Toto pravidlo je velice těžké pro oběti dodržovat. Jsou nešťastní z toho, že musejí měnit své zvyky a omezovat se, mezi které patří i možnost, že se oběť přestěhuje. Pocity nespravedlnosti jsou kvůli tomu velice silné – oběť přeci nic špatného neprovedla. Přesto při dodržení tohoto pravidla je možné, že pronásledování ustane.

3. *Vše zdokumentovat a schovat*

Pro správné posouzení dalšího možného postupu pachatele i pro případný soud je nutné veškerou komunikaci, o kterou se pachatel pokusí zdokumentovat – schovat dopisy, SMS, e-maily, ad., zničené věci je dobré před opravou nechat vyfotografovat, zapisovat si, kdy a jak se pachatel pokusil o kontakt – postávání před domem, vniknutí do bytu či na pracoviště. Bylo by také vhodné mít u některých forem pronásledování svědky.

4. *Informovat o pronásledování své okolí a orgány činné v trestním řízení*

Informovat své okolí (příbuzné, kolegy v práci) o tom, co se děje. Pachateli se pak bere šance na možné ovlivnění okolí oběti a vyvolání v nich pocitu, že „obětí“ je pachatel – efekt první informace.⁸⁹ Informace poskytnuté okolí dávají oběti určitou ochranu. Obětem však připadá nevhodné o tom ve svém okolí mluvit.

5. *Najít si odbornou i laickou pomoc*

Oběť se často v případech pronásledování stáhne do sebe. Viní se z toho, co se děje. Pro oběť je ale důležité mít někoho, komu může důvěřovat, kdo ji vyvede z té vytvořené bubliny ven – psychicky ji podpoří, kdo ji pomůže s překonáním nepravdivých domněnek o pronásledování a posílí její úmysl vyhledat odbornou pomoc.

Výše uvedená opatření mají oběť ochránit od případného fyzického útoku a v nejlepším případě mají za následek upuštění od pokračování v pronásledování. Pro řešení pronásledování je hlavní dodržet individuální přístup. Lidé mají tendenci ke „škatulkování“ a tomu se v případě pronásledování musí předejít. Jak již bylo řečeno, nelze zařadit pachatele pouze do jednoho typu podle jedné typologie, přesto se dá jejich pomocí dovodit možné pachatelovo další chování. Díky tomu, můžeme oběti poskytnout potřebnou ochranu. Oběť se musí přičinit i sama tím, že dodrží opatření a nebude trpně podléhat pachatelově pronásledování, ať se to pro ni jeví sebetěžčejí.

⁸⁹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 90.

Subkapitola osmá – Přístupy k pronásledování

Neexistuje pouze jedno řešení, které bychom oběti poradili, a problém pronásledování by byl vyřešen. V předchozí subkapitole jsem zmínila pět pravidel, jakými se oběť může chránit, existují ale i další možnosti ochrany mezi které patří policejní zásah, trestněprávní opatření, projekt, který vznikl v německém městě Unna a krizový zásahový tým Kit Bremen (pro stalking a domácí násilí).

Oběti mívají často pocit, že jim policejní orgán nevěnuje dostatečnou pozornost a nevěří jejich tvrzení, čemuž nenapomáhá příslušník policie, který oběti řekne: „Pro to nejsme příslušní. Přijďte, až se něco stane.“⁹⁰ Je nutné, aby policejní orgán v případech pronásledování spolupracoval s dalšími odborníky z oblasti práva, psychologie a sociologie. Tým vytvořený z těchto odborníků musí získat co nejvíce informací o oběti a jejím pronásledovateli, aby dokázali odhadnout případná rizika a poskytnout oběti potřebnou ochranu. Čírtková⁹¹ upozorňuje na postup policie, který má být v případě pronásledování odlišný. Policejní orgán pracuje při vyšetřování s údaji, které se již staly. Při vyšetřování pronásledování se však musí přihlížet k tomu, co se ještě může stát, aby se oběti dostalo co největší ochrany.

Zákon o Policii České republiky (zákon č. 273/2008 Sb.) má ve svých ustanoveních zakotvena nová oprávnění, kterými může zvýšit ochranu oběti pronásledování. Mezi ustanovení, která oběti poskytují podle zákona o Policii České republiky ochranu, patří např. ustanovení: § 10 – povinnost zajistit ochranu života, zdraví, svobody majetku, § 26 odst. 1 – oprávnění zajistit osobu, která svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život, život nebo zdraví jiných osob anebo majetku, § 45 odst. 1 – oprávnění osobu vykázat, § 53 odst. 1 – oprávnění použít donucovací prostředky k ochraně bezpečnosti své osoby, jiné osoby, nebo majetku anebo k ochraně veřejného pořádku.⁹²

Oběti pronásledování často uvádějí, že trestněprávní opatření nevedou k ukončení jejich pronásledování a že mnohem účinnější jsou domluvy policejního orgánu nebo pachatelovo zadržení. Tím je podložena i důležitost anti-stalkingových zákonů v trestněprávních předpisech. Výsledky výzkumů z Velké Británie dokládají, že zahájení trestního stíhání vedlo v 17 % případů k zastavení pronásledování. Podobné výsledky uvádějí výzkumy uskutečněné ve Spolkové republice Německo, kde

⁹⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 93.

⁹¹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 92-93.

⁹² Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 263.

k zastavení pronásledování vedly právní úkony v 11 % případů a v 19 % případů zásah policejního orgánu.⁹³

Projekt německého města Unna vznikl v roce 1999 na základě případu pronásledování, který skončil smrtí oběti, tedy před zavedením anti-stalkingové úpravy do německých trestněprávních předpisů (SRN zavedla skutkovou podstatu stalkingu do svých trestněprávních předpisů až v roce 2007, s účinností od 31. 3. 2007⁹⁴). Projekt vycházel z následujících poznatků:

- v 90 % případů se vražda oběti pronásledování stala do 48 hodin po vzniku závažného konfliktu mezi obětí a pachatelem pronásledování, mezi závažné konflikty byly zařazeny spory péče o dítě či děti, finanční problémy ohrožující existenci osob, rozchod nebo oznámení o podání žádosti o rozvod,
- v 25 % případů pronásledování, jejichž pachatelem byl bývalý partner, se oběti před svou smrtí obracely na policejní orgán.⁹⁵

Policisté prošli školením. Projekt se postupně vylepšoval a funguje dodnes, ač je již ve Spolkové republice Německo účinná anti-stalkingová úprava. Postup policistů je velice náročný, přesto od spuštění projektu nedošlo ke smrti oběti. Jakmile policejní orgán přijme trestní oznámení, dojde k vyhledání pachatele a k použití všech zákonných opatření – prohledání pachatele, zadržení pachatele, je proveden výslech pachatele a nakonec pohovor o bezpečnosti.⁹⁶ Pohovor o bezpečnosti je zařazen do zákonného opatření, aby se dokázala určit výše nebezpečí pro oběť – např. se určuje agresivita pachatele nebo pravděpodobnost uskutečnění pachatelových výhrůžek. Analýza pohovoru se poté pošle k soudu, který rozhodne o dalších možných opatřeních. S obětí komunikuje policejní koordinátor, který oběť případně odešle ke spolupracujícím partnerům, mezi něž patří soud, státní zastupitelství, kriminální policie, nemocnice, azylové domy či organizace poskytující poradenskou činnost. Projekt se vedle pronásledování uplatňuje i v případech domácího násilí, sousedských sporů a vyhrožování policistům.⁹⁷

⁹³ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 91.

⁹⁴ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 258.

⁹⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 94.

⁹⁶ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 94.

⁹⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 93-95.

Krizový zásahový tým pro stalking a domácí násilí byl projekt realizovaný od května 2006 do dubna 2007. Jednalo se o spojení policejního orgánu se státním zastupitelstvím a se sociálními službami. Smyslem spolupráce mezi těmi orgány bylo vytvoření jednotných definic (pro stalking a domácí násilí), vytvoření jednotných postupů při řešení dané problematiky, vznik specializovaných týmů, které by se zabývaly danou problematikou, vznik a zajištění krizových linek a vznik nové povinnosti pro policejní orgán, jímž byla evidence všech případů, i když nemohlo být zahájeno trestní stíhání. Ve Spolkové republice Německo platí pro vyšetřování místní příslušnost. Pro Krizový zásahový tým však bylo vytvořeno pravidlo nové. Příslušný vyšetřovací orgán se určil podle místa bydliště oběti. Cílem projektu byla ochrana oběti, určení nebezpečnosti pachatele a zvýšení rychlosti policejního zásahu. Zajímavým poznatkem, který se v projektu objevil, byla ochota pachatele o problému mluvit.⁹⁸ K čemuž vede domněnka, že pachatel se uchyluje k pronásledování, jelikož nemá nikoho, s kým by si mohl o svých problémech a pocitech promluvit.

⁹⁸ Hoffmann, J., Wondrak, I. Häusliche Gewalt und Tötung des Intimpartners. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006, s. 171-180.

Kapitola třetí

Možnosti trestního postihu „stalkingu“ do 31. 12. 2009

Subkapitola první – Trestněprávní úprava podle trestního zákona

Do 31. 12. 2009 byl v platnosti a účinnosti zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Trestný čin stalkingu, resp. nebezpečného pronásledování, však zde upraven nebyl. Jak tedy mohla tehdejší trestněprávní úprava reagovat na škodlivá jednání, která máme nyní zahrnutá a popsána v trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.)? Možnosti existovaly, avšak jak popisuje Válková⁹⁹, v konečném důsledku se stávaly neúčinnými.

Přijatelné eventuality zařazení pachatelova škodlivého jednání do skutkových podstat trestných činů bylo široké. Podle zvolené formy jednání se mohlo jednat o souběh trestných činů nebo o trestný čin: neoprávněné nakládání s osobními údaji (dříve § 178, dnes § 180), vzbuzení důvodné obavy (dříve § 197a, dnes takový trestný čin upraven není, avšak vzbuzení důvodné obavy je jednou z podmínek pro trestný čin nebezpečného pronásledování), výtržnictví (dříve § 202, dnes § 358), pomluvy (dříve § 206, dnes § 184), poškozování cizích práv (dříve § 209, dnes § 181), týrání svěřené osoby (dříve § 215, dnes § 198), týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (dříve § 215a, dnes trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí § 199), vraždy (dříve § 219, dnes § 140), úmyslného ublížení na zdraví (dříve § 221, dnes ublížení na zdraví § 146), úmyslné těžké újmy na zdraví (dříve § 222, dnes těžké ublížení na zdraví § 145), účast na sebevraždě (dříve § 230, dnes § 144), omezování osobní svobody (dříve § 231, dnes § 171), zbavení osobní svobody (dříve § 232, dnes § 170), vydírání (dříve § 235, dnes § 175), útisku (dříve § 237, dnes § 177), porušování domovní svobody (dříve § 238, dnes § 178), úmyslné porušení tajemství dopravovaných zpráv (dříve § 239, dnes porušení tajemství dopravovaných zpráv § 182), úmyslné prozrazení nebo využití tajemství dopravovaných zpráv (dříve § 240, dnes takový trestný čin upraven není), znásilnění (dříve § 241, dnes § 185) nebo poškození a zneužití zpráv na nosiči informací (dříve § 257a, dnes neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací § 230).

Z výčtu trestných činů je patrné, že se pachatel při pronásledování mohl dopustit velkého množství trestných činů. Vyloučen samozřejmě nemohl být ani jednočinný

⁹⁹ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 260-261.

souběh trestný činů. Jedním z argumentů zákonodárců, proč nezahrnout nově do trestního zákoníku skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování, byla právě možnost stíhat pachatele pro trestný čin jiný. Nutno poznamenat, že pokud oběť pronásledování vše nahlásila policejnímu orgánu, často odcházela s nepořízenou, jelikož se trestný čin nebezpečného pronásledování v trestním zákoně nevyskytoval a ze strany policejního orgánu nebyla snaha najít pro daný pachatelův skutek naplnění znaků skutkové podstaty jiného trestného činu. Snahy oběti o ochranu se staly z pohledu státu potřebnými až v případě fyzického útoku. Pokud byl pachatel za útok potrestán a jednalo se o pronásledování, pak se trest či tresty minuly účelu. Pro pachatele to byl další podnět, proč se oběti dále mstít (pronásledování z motivu lásky by došlo maximálně daleko a pachatel by dalšího jednání zanechal). Mnohdy byl poté fyzický útok na oběť ještě horší a měl daleko rozsáhlejší následky.

Pachatel byl potrestán pouze za jeden ze skutků, který naplnil znaky skutkové podstaty nějakého trestného činu. Nebyl potrestán za svoje škodlivé jednání a chování jako celek. Pro oběť to muselo být o to psychicky náročnější. Nebyla zde možnost ochrany ze strany státu. Oběť si často musela pomoci sama a vyhledávala pomoc v Bílém kruhu bezpečí. Poskytnuté rady a pomoc byly pro oběť povzbudivé, avšak jsou známy případy, kdy ani pomoc Bílého kruhu bezpečí a odsouzení pachatele nevedlo ke šťastnému konci.¹⁰⁰

Subkapitola druhá – Vybrané skutkové podstaty

Média nás přibližně jednou ročně informovala o tragických koncích pronásledování. Tragickým koncem zde myslím smrt oběti. Oběti se obraceli na Bílý kruh bezpečí, který se jim snažil pomoci. Orgány činné v trestním řízení se do případů pronásledování zapojili, až když došlo k naplnění znaků skutkové podstaty jiného trestného činu, avšak jednalo-li se o méně závažné trestné činy, pak ani trest pro pachatele nebyl odstrašující, aby od svého dalšího škodlivého jednání upustil. Jako příklad může posloužit již uvedený případ Michaely Maličkové. Pachatel Petr Hanuš byl odsouzen za trestný čin násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci k veřejně prospěšným pracím, což ale nevedlo ke skončení pronásledování. Konec pronásledování nastal až smrtí oběti (trestný čin vraždy dříve § 219, dnes § 140). Pravdou zůstává, že ve

¹⁰⁰ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 261.

2 % případů pronásledování dojde k usmrcení oběti.¹⁰¹ Někomu se může zdát toto číslo malé, ale s pronásledováním se za svůj život podle studií setká každá dvanáctá žena a každý pětáctý muž¹⁰² a v České republice je to dokonce každá čtvrtá žena.¹⁰³

Za jednu z mírnějších forem pronásledování se považuje vniknutí do domu oběti. Pachatelé tímto jednáním naplňují a naplňovali znaky skutkové podstaty trestného činu porušování domovní svobody (dříve § 238, dnes § 178), přesto jsou ochotni riziko podstoupit, aby si zjistili o oběti více informací, aby demonstrovali svou moc nad obětí a ještě více podlomili její psychické zdraví, apod.

Pachatelé také ničí a ničili oběti dobrou pověst pomluvami (dříve § 206, dnes § 184). Jedná se o celkem promyšlenou formu pronásledování, kterou pachatel systematicky ničí osobní i pracovní život oběti. Oběť často nemá dostatek síly (psychicky je již hodně z pronásledování unavená) a ani argumentů, aby pachatelovy pomluvy vyvrátila. Druhým pohledem na věc je, že si za to svým způsobem může oběť sama, protože kdyby informovala o pronásledování své okolí včas, tak by pachatelovým pomluvám nevěřili nebo nepřikládali takovou vážnost.

Subkapitola třetí - Zařazení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování

Zákonodárce se nakonec nechal přesvědčit o důležitosti zařazení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování do nového trestního zákoníku. Oběti se tedy mohou i soudní cestou domoci ochrany za škodlivé jednání, které je ze strany pachatele na ně vyvíjeno. Pokud si tedy pachatel dával pozor, aby nenaplnil znaky skutkové podstaty jiného trestného činu, pak již nyní i jeho chování bude považováno za škodlivé a bude potrestáno. „Česká republika se zařazením skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování přidala k zemím s anti-stalkingovou legislativou.“¹⁰⁴

¹⁰¹ Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. s. 333.

¹⁰² Morávková-Vargová, B., a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008, s. 53.

¹⁰³ Fruhwirtová, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. Psychologie, 2011, 24. května. Online: <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>

¹⁰⁴ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 261.

Kapitola čtvrtá

Analýza platné trestněprávní úpravy § 354

Subkapitola první – Nová skutková podstata

S účinností od 1. 1. 2010 se v našem trestním zákoníku objevila řada změn včetně nově přidané skutkové podstaty, jenž byla pojmenována nebezpečné pronásledování (§ 354). Nebezpečné pronásledování neboli stalking je zařazený mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných do podskupiny trestných činů narušujících soužití lidí (hlava X., díl 5.).

Stejně jako se nad tímto zařazením do hlavy X. pozastavuje Prof. JUDr. Helena Váľková, CSc.¹⁰⁵ či Mgr. et Bc. Radek Visinger¹⁰⁶, tak mně i některým mým spolužákům přišlo toto zařazení trochu nesmyslné. Osobně jsem totiž díky nové systematické¹⁰⁷ trestního zákoníku očekávala, že zařazení nebezpečného pronásledování bude spíše u omezování osobní svobody (tedy: hlava II., díl 1. trestné činy proti svobodě). Bylo mi záhadou, proč si zákonodárce zvolil zrovna toto zařazení, jelikož když ještě nebezpečné pronásledování nebylo trestným činem, pachatelé se mohli dopustit nejvíce trestných činů právě ze současné hlavy II., dílu 2. (zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Dle mého subjektivního názoru je tu možnost, že se zákonodárce obával zařazení do hlavy II., aby nebyla nebezpečnému pronásledování dána taková vážnost, jakou by jistě skutková podstata měla při tomto zařazení.

Další možností je, že tato volba byla určitým kompromisem. Zákonodárce nechtěl ustanovení o nebezpečném pronásledování do trestního zákoníku vůbec zařadit, avšak tlak ze strany právníků, Kruhu bezpečí, Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a médií byl natolik silný, že zákonodárce ustanovení nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku zařadil, ale téměř na jeho konec.

Poslední možností proč je ustanovení o nebezpečném pronásledování v hlavě X. je dle mého názoru neprávni vzdělání zákonodárců. Jinak by si byli vědomi, že třídění a upořádání ustanovení je také podle objektu. Objektem v hlavě X. je veřejnost a veřejné

¹⁰⁵ Váľková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 9, s. 261.

¹⁰⁶ Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 11, s. 334.

¹⁰⁷ Systematika trestního zákoníku je členěna dle závažnosti a dopadu na člověka.

zájmy. Objektem u nebezpečného pronásledování je většinou jedna osoba. Až druhotným objektem je tu ochrana veřejného zájmu. Pachatel nebezpečného pronásledování si pouze v 9 % případů vybere za oběť neznámou osobu.¹⁰⁸ Jak je tedy možné, že si tohoto zákonodárce nevšiml?

Vysvětlení podává komentář trestního zákoníku. V trestním zákoně¹⁰⁹ byla skutková podstata trestného činu nebezpečného vyhrožování ustanovení § 197a, nyní se jedná o ustanovení § 353 trestního zákoníku¹¹⁰, které zákonodárce zařadil také do hlavy X., dílu 5. Tím se jeví zařazení nebezpečného pronásledování do hlavy X. jako správné rozhodnutí.

Nutno ještě poznamenat, že proti mému názoru na zařazení trestného činu nebezpečného pronásledování do hlavy II. dílu 1. stojí názor Válkové, která by volila zařazení trestného činu nebezpečného pronásledování do hlavy II. dílu 2. Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.¹¹¹ Na obranu svého názoru mohu jen dodat, že zpracování diplomové práce mne velice ovlivnilo a utvrdilo v přesvědčení, že se jedná o podceňovaný delikt, a proto bych přiřadila trestnému činu nebezpečného pronásledování vyšší důležitost.

Subkapitola druhá - Česká trestněprávní úprava

§ 354

Nebezpečné pronásledování

(1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,
- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,

¹⁰⁸ Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 201. Porovnej s Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 258.

¹⁰⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹¹¹ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3006.

a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,
- b) se zbraní, nebo
- c) nejméně se dvěma osobami.

Typové znaky tvořící skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Jak jsem uvedla výše, objektem skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování je fyzická osoba. Primárním objektem je ochrana fyzické osoby, přesto zařazení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování do hlavy X. dílu 5., předpokládá za primární objekt ochranu veřejného zájmu. Objekt nebezpečného pronásledování je tedy výjimkou. Více k objektu trestného činu nebezpečného pronásledování v subkapitole oběť nebezpečného pronásledování (kapitola druhá).

Objektivní stránka zahrnuje „dlouhodobé pronásledování jiného prováděné v konkrétních, zákonem taxativně stanovených formách jednání, které jsou způsobilé v jiném vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých“¹¹².

Jedním ze znaků skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování je dlouhodobost. V zákoně nalezneme pojem dlouhodobé pronásledování. Slovní spojení dlouhodobé pronásledování zahrnuje všechny společensky škodlivé aktivity, jejichž záměrem je intenzivně obtěžovat život oběti či ohrožovat její psychickou či i fyzickou celistvost¹¹³. Dlouhodobost je nutno chápat jako soustavné, vytrvalé a systematické jednání, které není sociálně akceptovatelné. Z psychologického hlediska se za opakování považuje minimálně deset pokusů o kontakt a kritérium soustavnosti je

¹¹² Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3006.

¹¹³ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3007.

splněno, pokud pronásledování trvá minimálně čtyři týdny.¹¹⁴ Právě v opakování a soustavném pronásledování spatřujeme nebezpečnost. Pokračuje-li pronásledovatel ve svém konání po delší dobu, je takové chování považováno za vysoce nebezpečné¹¹⁵ a zvyšuje se pravděpodobnost gradace útoků a použití fyzického násilí, které může vést až k pokusu o vraždu či dokonané vraždě.¹¹⁶ Je důležité si uvědomit, že na problém pronásledování se nesmíme dívat osamoceně. Jednotlivé incidenty mohou působit neškodně a budeme mít tak tendenci škodlivá jednání zlehčovat. V celkovém kontextu dojde k naplnění znaků skutkové podstaty, bude se tedy jednat o pronásledování a prostředky trestního práva se na takové jednání bude reagovat.

Není snadné vždy určit, zda již došlo k překročení sociálně akceptovatelných hranic. Pachatelé se uchylují nejprve k legálním praktikám, kdy oběti zanechávají například obdivné vzkazy či posílají dárky, takové jednání se však může překlenuvat do mnohem nebezpečnější formy jednání, jako je ničení majetku oběti či fyzické násilí. Válková¹¹⁷ k tomu dodává: „hranice sociálně konformního chování je překročena v okamžiku, kdy je z okolností případu zřejmá bezvýslednost snahy pronásledovatele získat přízeň oběti, navzdory tomu však v jejím pronásledování v řádu měsíců až let neúnavně pokračuje“. Jedním z bodů Bílého kruhu bezpečí, jak reagovat na pronásledovatele, je ignorace jeho přítomnosti a činů. Stává se však, že právě ignorace vede k překlenutí neškodného pronásledování v nebezpečné. Čírtková¹¹⁸ v kapitole falešné mýty o pronásledování upozorňuje na používání strategie „narovnávání konfliktu“ mezi pachatelem a jeho obětí. Podle Čírtkové se jedná o chybnou strategii, která vede jen k přiživování pachatelovi posedlosti a tedy k prodlužování pronásledování. Jako příklad uvádí eroticky motivovaného pachatele, který se těšil na přestupková řízení, jelikož se tam potkával se svou obětí.

Způsoby a prostředky, kterými pachatel svou oběť pronásleduje, se souhrnně nazývají metody stalkingu. Musíme si však uvědomit, že v podstatě nejde o to, jakým způsobem pachatel svou oběť pronásleduje. Důležité je naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování, kterými jsou dlouhodobost

¹¹⁴ Srovnej Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 55 a Jurtela, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007, s. 203.

¹¹⁵ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3008.

¹¹⁶ Fiedler, P. Stalking: Die zwanghafte Verfolgung von Personen. Klinische und rechtliche Aspekte, Verhaltenstherapie und Verhaltensmedizin, 2004, č. 25/2, s. 152.

¹¹⁷ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3007.

¹¹⁸ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 57-59.

(minimálně se jedná o 4 týdny) a jednání pachatele, které je způsobilé vyvolat v oběti důvodnou obavu o její život nebo zdraví či o život a zdraví osob oběti blízkých¹¹⁹.

Metody, které může pachatel nebezpečného pronásledování zvolit, se dají rozčlenit na metody či způsoby legální a na metody či způsoby nelegální. Mezi legální způsoby pronásledování patří telefonování, psaní SMS či dopisů, zasílání e-mailů nebo posílání dárků. Nelegální způsoby pronásledování jsou ta jednání, která mohou samy naplnit skutkovou podstatu trestného činu. Mezi takové činy patří ničení věci oběti (trestný čin poškození cizí věci - § 228), vniknutí do bytu oběti (trestný čin porušování domovní svobody - § 178), pomlouvání oběti (trestný čin pomluvy - § 184), ad.

Čírtková ve své knize¹²⁰ uvádí tabulku s metodami nebezpečného pronásledování s procentuálním výskytem četnosti u pachatelů – viz. příloha tabulka II., uvedené údaje jsou z roku 2004.

Výčet metod (chování stalkera) v tabulce II. není taxativní. Z uvedených metod se však dá určit závěr, že nejpoužívanější metodou pronásledování je využití veškerých komunikačních prostředků. Podíváme-li se do tabulky, na prvním místě je telefonování oběti – četnost výskytu je 85%. Jak uvádí Čírtková¹²¹, pachatel může pronásledovat tímto způsobem vyhlédnutou oběť systematicky a bez velkých investic. Pronásledování metodou telefonování není jen o telefonním hovoru či zmeškaných hovorech (které mohou v některých případech přesahovat trojčífné číslo během čtyřiaadvaceti hodin), ale může se jednat i o tzv. telefonní teror.¹²² Telefonní teror je označení chování pachatele, které není obvyklé při telefonním hovoru - volající do telefonu mlčí nebo skrývá svou identitu, volanou osobu vulgárně uráží nebo jí vyhrožuje. Vulgární urážky či výhrůžky volající zanechává i na záznamnících. Neobvyklé při využití této metody pronásledování není ani telefonování během pozdních nočních hodin, noci či brzkých ranních hodin. Vedle telefonování je další metodou pronásledování pomocí telefonu zasílání SMS (četnost výskytu 47%).

Dalším komunikačním prostředkem, který pachatel ke svému pronásledování využívá, je internet. Jedná se o tzv. cyberstalking. Jak uvádí Válková¹²³ cyberstalking zahrnuje takové aktivity, kterými jsou nevyžádané e-maily, rozesílání negativních zpráv

¹¹⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ustanovení § 354.

¹²⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 64.

¹²¹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 60.

¹²² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 60-61.

¹²³ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3010.

pomocí chatu či blogu a jiné způsoby virtuálního šíření informací poškozující pověst oběti, zasílání spamů a záměrné útoky na data v počítači oběti.¹²⁴ Pro cyberstalking je příznačné, že pronásledování je možné bez přímého kontaktu (i proto je způsob pronásledování pomocí komunikačních prostředků tolik rozšířený, mohou jej provozovat i pachatelé, kteří by si na přímé pronásledování netroufli), internet je téměř všude dostupný a dá se s jeho pomocí pronásledovat i na velkou vzdálenost. Často však pachatel při cyberstalkingu svou oběť zná (kamarádovi dáme jako kontakt e-mailovou adresu, náš bývalý partner zná naše heslo k počítači). Pomocí internetu se však dají o oběti získat informace, které do té doby byly pro pachatele neznámé. Nejznámější sociální síť se stal Facebook, na kterém lidé zveřejňují své údaje. Pro pachatele je tak jednoduché najít si e-mailovou adresu, telefonní kontakt, adresu trvalého bydliště, místo pracoviště, aj. své oběti.

Zastaralým způsobem pronásledování pomocí komunikačních prostředků se může zdát písemná komunikace. Podíváme-li se však pozorněji do tabulky II., zjistíme, že pachatelé využívají písemnou komunikaci jako způsob pronásledování o něco častěji – zasílání dopisů – četnost výskytu je 50%, zanechávání vzkazů na dveřích, v autě, na pracovním stole, apod. – četnost výskytu je 35%.

Metoda posílání dárků oběti se do komunikačních prostředků počítá, ač se „nejedná o klasický komunikační prostředek.“¹²⁵ Osobně si myslím, že jinam by posílání dárků oběti nemělo být zařazeno. Většinou se posílají květiny, čokoláda nebo šperky a tyto dárky bývají označeny cedulkou, od koho dárek přišel, nebo vzkazem.

Druhou nejčastěji používanou metodou pronásledování je potulování se v blízkosti oběti. Tato metoda se vyskytuje v 68%. Pachatel svým chováním oběť omezuje nebo ohrožuje na její svobodě. Jednání pachatele může tedy vykazovat a naplňovat znaky i jiných skutkových podstat. Nejčastěji se jedná o ustanovení § 171 – trestný čin omezování osobní svobody. Pachatel omezuje oběť v užívání osobní svobody zejména tím, že ji omezuje ve volném pohybu či jednání. Dalším možným chováním pachatele může být vniknutí do bytu oběti (četnost výskytu 18%) – ustanovení § 178 – trestný čin porušování domovní svobody.

¹²⁴ Záměrnými útoky na data v počítači je myšleno jeho zavirování, zablokování přístupu k počítači či do e-mailové schránky nebo získání osobních dat oběti z počítače.

¹²⁵ Němeček, A. Nebezpečné pronásledování – Stalking. Diplomová práce. Brno, 2010, s. 17.

Válková¹²⁶ pod slovní spojení vyhledávání osobní blízkosti oběti zahrnuje nejrůznější způsoby slídění, obtěžování, dotírání, doprovázení, pozorování, doprovod při cestě do zaměstnání a nazpátek domů či na nákupu, pozorování dalekohledem, beze slova postává (posedává) v blízkosti oběti, pronásleduje oběť autem, apod. Jednání pronásledovatele je vždy takové, že vzbuzuje důvodné obavy.

Jedno z doporučení Bílého kruhu bezpečí pro oběť nebezpečného pronásledování je přerušení kontaktu s pronásledovatelem. Pronásledovatel však svou oběť nenechá na pokoji, snaží se neustále navázat rozhovor nebo oběť pronásleduje. Často se jeho chování neustálým odmítáním stupňuje.¹²⁷

Jak uvádí Čírtková¹²⁸, až v padesáti procentech případů pachatel oběti vyhrožuje, osočuje ji, psychicky ji deptá nebo ji pomlouvá. Konkrétně pachatel třeba zveřejní údaje o oběti. Může se jednat o údaje pravdivé, jako je zveřejnění telefonního čísla oběti, nebo nepravdivé. Ke zveřejnění pachatel může použít internet, inzerci či letáky.

Pachatel nemusí zůstat jen u výhrůžek. Psychický nátlak na oběť pachatel vytváří poškozováním majetku oběti, podniká útoky na domácí mazlíčky oběti či vyhrožuje jejím osobám blízkým.

Pronásledovatelé se často snaží oběť kontaktovat i přes třetí osobu – četnost výskytu 65%. Tato metoda stalkingu spočívá v tom, že pachatel si před svým okolím hraje na „chudáčka“, vzbuzuje ve svém okolí soucit a pocit, že obětí je on. Takto ovlivněná osoba poté oběti domlouvá, informuje pachatele o skutečných záměrech oběti nebo sjednává setkání pachatele s obětí.¹²⁹

Nejzávažnějším možným způsobem pronásledování je fyzické násilí. Tato metoda ohrožuje oběť psychicky i fyzicky. Fyzické násilí se pro skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování vymezuje přísněji, fyzickým násilím chápeme napadání a sexuální útoky. K fyzickému násilí se pachatel může uchýlovat postupně, třeba když je obětí ignorován. Postupně v něm narůstá vztek a z jednoho způsobu pronásledování přejde k dalšímu způsobu pronásledování. Pachatel často oběť předem informuje o útoku, jak ho provede a kdy tak hodlá učinit. Jak uvádí Čírtková¹³⁰,

¹²⁶ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3009.

¹²⁷ Buskotte, A. Z pekla ven - Žena v domácím násilí. Brno : Computer Press, 2008, s. 49.

¹²⁸ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 61-62.

¹²⁹ Němeček, A. Nebezpečné pronásledování – Stalking. Diplomová práce. Brno, 2010, s. 19.

¹³⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 62.

zvláštní formou fyzického násilí je použití motorového vozidla k najíždění na oběť nebo jejích blízkých.

Fyzické násilí vůči oběti se většinou stupňuje, od tahání za vlasy, přes chycení pod krkem, až k použití zbraně, která má podle výzkumu zavražďovat, přesto smrtí oběti končí přibližně 2 % případů¹³¹. Existují případy, u kterých je riziko fyzického násilí vyšší – pokud je oběť bývalým partnerem pronásledovatele, má-li pronásledovatel duševní poruchu a obětí je cizí osoba nebo v případě sexuálně zaměřených útoků je zvýšené riziko fyzického násilí tam, kde se předtím pronásledovatel uchýloval k sexuálním telefonickým hovorům.¹³²

Rozebrala jsem tedy stalking podle způsobu chování pachatele. Jak uvádí Čírtková¹³³, stalking lze členit podle dalších kritérií – podle typu vztahu, podle obsahu komunikace stalkera, podle motivů pachatele, atd.

Stalking lze také členit podle toho, jak moc se oběť cítí ohrožena. Jedná se o kritérium nebezpečnosti. Nejmírnější podobu stalkingu má v tomto dělení obtěžování. Útoky na oběť jsou prováděny na dálku. Oběť dostává dárky, vzkazy, fotografie, atd. Pachatel využívá různé komunikační prostředky. Obtěžování je označováno jako distální stalking.¹³⁴

Pachatel může zůstat u obtěžování nebo přejde k pronásledování. V pronásledování dochází k přímému kontaktu mezi pachatelem a obětí – vzkazy jsou zanechávány na dveřích, na pracovním stole, za stěračem automobilu oběti, dochází k ničení majetku oběti a ohrožení jejího soukromí. Jedná se o tzv. proximální stalking.¹³⁵

Nejzávažnější podobu v tomto dělení má pronásledování vyhrožováním. Jedná se o spojení předchozích dělení, tedy kontakt na dálku i kontakt přímý. Pachatel však svoje chování stupňuje a oběť zavražďuje či vyhrožuje oběti ublížením na zdraví, ublížením osobám blízkým, ublížením domácím mazlíčkům, svou vlastní sebevraždou, únosem dětí, apod.¹³⁶

¹³¹ Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. s. 333.

¹³² Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 259.

¹³³ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 225.

¹³⁴ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 225.

¹³⁵ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 226.

¹³⁶ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, s. 226.

Dělení stalkingu má své opodstatnění. Podle znaků skutkové podstaty nebezpečného pronásledování zjistíme, zda se jedná o trestný čin nebezpečného pronásledování. Pokud dospěje soud k názoru, že se jedná o trestný čin nebezpečného pronásledování, potom záleží na způsobu, který pachatel ke svému pronásledování zvolil, jelikož se v těch závažnějších případech bude pachatelův skutek posuzovat podle kvalifikované skutkové podstaty ustanovení § 354 odst. 2 (např. když pachatel použije k pronásledování zbraň).

V ustanovení § 354 odst. 1. nalezneme pod písm. a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmu jemu nebo jeho osobám blízkým. V trestním zákoníku si najdeme v ustanovení § 125 definici osoby blízké. Vymezení pojmu osoby blízké nalezneme i v občanském zákoníku, avšak trestní zákoník nám rozlišuje dvě skupiny osob blízkých. Do první skupiny jsou zařazeni příbuzní z pokolení přímého a do druhé skupiny osoby, které splňují dvě podmínky: jde o rodinný vztah nebo vztah jemu podobný a újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, by druhá osoba pociťovala jako újmu vlastní. Osobu blízkou je nutné posuzovat individuálně. Musí se prozkoumat, zda mezi osobami takový vztah je či není a zda mezi osobami existuje takové citové pouto.¹³⁷ Válková¹³⁸ upozorňuje, že pod výhružkou je nutné si představit, protiprávní jednání, které je způsobilé vzbudit důvodnou obavu, avšak není potřeba, aby tato důvodná obava, byla u oběti skutečně vyvolána. Ke slovnímu spojení ublížení na zdraví se vztahuje ustanovení § 122 odst. 1. trestního zákoníku. Jedná se o takové rozpoložení fyzického a psychického zdraví, které nám znesnadňuje obvyklý způsob života, nikoli po krátkou dobu, a při tomto stavu je nutné lékařské ošetření. Na jinou újmu je nutné pohlížet objektivně (něco srovnatelného s ublížením na zdraví) a subjektivně (jak vzniklou újmu pociťuje oběť). Jinou újmu může být např. způsobení škody na majetku či narušení rodinného nebo sexuálního soužití. Válková¹³⁹ také upozorňuje na možnou změnu trestného činu nebezpečného pronásledování na trestný čin nebezpečného vyhrožování (ustanovení § 353), pokud se jiná újma změní na těžkou jinou újmu a ublížení na zdraví se změní na těžké ublížení na zdraví. Důležité je, aby výhrůžka byla míněna vážně. Posuzuje se zde pachatelova charakteristika a nebezpečnost výhružek.

¹³⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1198.

¹³⁸ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3008.

¹³⁹ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3009.

Pod ustanovením § 354 odst. 1. písm. b) je napsáno, vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje. Opět platí, že není důležité, zda je důvodná obava skutečně vyvolána, ale zda vznikla eventualita, která ji mohla vyvolat. Výklad k tomu písmenu je nutno chápat ze široka, aby se dala pokrýt veškerá škodlivá jednání pachatele. Pod písmenem b) si představíme: pachatel se potuluje v blízkosti oběti, pachatel postává před domem oběti, pachatel sleduje oběť (do zaměstnání, ze zaměstnání, na nákupy, apod.), pachatel beze slova postává v blízkosti oběti, pachatel oběť pronásleduje automobilem, ad.

Ustanovení § 354 odst. 1. písm. c) zní, vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje. Každý si asi představí, co se pod písmenem c) skrývá. Jedná se o formy jednání pachatele, které jsou zprostředkovány na dálku. Pachatel oběti zasílá nevyžádané e-maily, spamy, SMS, dopisy, dárky (čokoládu, šperky, aj), zanechává vzkazy (na dveřích domu, na pracovišti, za stěračem automobilu), telefonuje oběti či se pokouší o kontakt přes třetí osobu. Zanechané vzkazy či texty zaslaných zpráv bývají často vulgární a snižují psychickou odolnost oběti. Pod toto písmeno zařazujeme také telefonní teror a cyberstalking.¹⁴⁰

Za ustanovení § 354 odst. 1. písm. d) se skrývá, omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života. Výklad u písmene d) je problematický.¹⁴¹ Je zde v popředí subjektivní hledisko. Záleží na oběti, co bude považovat za zásah do svého obvyklého způsobu života. Je pravdou, že oběti kvůli pronásledování mění své zaběhnuté zvyky, mění trasy, kterými se dostávají z práce, někdy jsou nuceni zaměstnání opustit nebo změnit pracovní dobu, apod. Takový zásah se tedy může dotýkat osobního, profesního nebo i kulturního života. Přesto všechno se však i zde objektivní hledisko uplatní. Musíme na každý případ pronásledování pohlížet individuálně. Některé osoby jsou přeci jenom uvyklejší na určitou formu narušení jejich soukromí – celebrity, veřejně známé osoby. U těchto osob se přeci jen bude více zkoumat, zda došlo k narušení soukromí ve větší míře, než je tomu u nich obvyklé.

Ustanovení § 354 odst. 1. písm. e) je posledním písmenem v tomto odstavci a objevíme pod ním slova, zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu. Obligatoční znak skutkové podstaty je získání kontaktu. Pachatel hledá různé způsoby ke kontaktu s obětí, ať již za účelem posílání dáreků, vzkazů, dopisů,

¹⁴⁰ Telefonní teror a cyberstalking jsem rozebrala u metod pronásledování.

¹⁴¹ Válková, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, 2009, č. 9, s. 261.

apod. či za účelem osobního setkání nebo sledování. Zde opět platí, že není důležité, zda je důvodná obava skutečně vyvolána, ale zda tu byla eventualita, která ji mohla vyvolat.

Zákon vedle podmínky dlouhodobosti, požaduje splnění další podmínky. Druhou podmínkou je vzbuzení důvodné obavy o život nebo zdraví oběti nebo o život a zdraví oběti blízkých osob. Důvodnou obavou se má namysli „obava objektivně způsobilá vyvolat vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla“.¹⁴² Kritérium objektivnosti je zde z důvodu, že nezáleží na tom, zda byl v oběti takový pocit vyvolán, jelikož jde především o to, že takový pocit pachatelem vyvolán být mohl, důvodná obava je tedy reálná. Strach, který je v oběti vyvolán o její zdraví nebo o zdraví osob oběti blízkých, nemusí být vždy jen obava o fyzické zdraví, jde také o obavu o psychické zdraví (způsobení psychické poruchy či obavy oběti, že se zhroutí). Válková¹⁴³ ke způsobilosti vzbudit důvodnou obavu dodává, že je nutné pečlivě hodnotit závažnost způsobu pronásledování. Bude se rozdílně nahlížet na případy kdy:

- bylo použito silných slov, ale o nic závažného nešlo,
- bylo použito méně závažné pronásledování, ale vůči starší osamělé ženě nebo dítěti,
- pachatelovo chování ilustrovalo odhodlání výhružky splnit.

Vše se posuzuje individuálně a musíme vzít v úvahu i fyzické a povahové vlastnosti pachatele vůči fyzickým a psychickým vlastnostem oběti. Je zřejmé, že bude-li pachatel vyhrožovat ženě únosem dítěte, přičemž tato žena si již něčím podobným prošla, bude se na takový případ pohlížet poněkud jiným způsobem.

Ustanovení § 354 odst. 1 je základní skutkovou podstatou trestného činu nebezpečného pronásledování. Pod písmeny a) až e) nalezneme vyjmenované možné způsoby pronásledování (viz. výše). Kvůli vyšší nebezpečnosti je ustanovení § 354 odst. 2 kvalifikovanou skutkovou podstatou a podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podle odst. 2 jsou takové, kdy pachatel spáchá způsobem uvedeným v odst. 1 čin vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

¹⁴² Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3011.

¹⁴³ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3011-3012.

Dítě se bude cítit ohroženo mnohem dříve než dospělá osoba. Dojde tedy k naplnění znaků skutkové podstaty nebezpečného pronásledování mnohem dříve či snáze. Dítě také mírnější formu pronásledování bude vnímat velice škodlivě, zatímco u dospělé osoby by škodlivý následek nastal později. Dopustí-li se pachatel pronásledování na těhotné ženě, nastane pocit ohrožení mnohem dříve, jelikož je zde obava o její těhotenství. Snadněji se ovlivní psychický stav těhotné, což může vést i ke zdravotním problémům spojeným s těhotenstvím.

Použije-li pachatel ke svému pronásledování zbraň, nezáleží, zda ji chtěl použít nebo měla mít pouze zastrašující účinek. Pachatel bude automatický stíhán podle § 354 odst. 2.¹⁴⁴

Trestný čin nebezpečného pronásledování, kterého se pachatel dopustí s nejméně dvěma osobami, znamená, že se na vyvíjené činnosti podílí celkem tři osoby. Pachatel ví a vědět musí o dané součinnosti, avšak totéž se nevyžaduje od daných dvou osob. Jak se dočteme v komentáři¹⁴⁵ k trestnímu zákoníku, tyto osoby nemusí být pachatelova jednání přítomny, postačí součinnost, aniž by o ni vzájemně tyto osoby věděli (nemusí se jednat o organizování), nevyžaduje se trestní odpovědnost těchto osob a může se jednat o spolupachatelství či o účastenství (vyjma návodu).

Subjekt trestného činu nebezpečného pronásledování je pachatel (často se používá výrazu stalker nebo pronásledovatel). Pachatelem trestného činu nebezpečného pronásledování může být kdokoli. Jak jsem již podrobněji rozebrala v kapitole druhé, nejčastěji se jedná o bývalé partnery oběti nebo kolegy.

Subjektivní stránkou trestného činu nebezpečného pronásledování je úmysl. Jedná se o úmyslné přímé zavinění. Komentář trestního zákoníku¹⁴⁶ uvádí příklad nepřímého úmyslného zavinění, kdy pachatel naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování, ale jeho hlavním cílem je únos dítěte. Nepřímý úmysl je však u této skutkové podstaty zcela výjimečný.

¹⁴⁴ K tomu více Visinger, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. 2009, č. 11. s. 334.

¹⁴⁵ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3013.

¹⁴⁶ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3012.

Trestné činy dělíme na přečiny a zločiny. Trestný čin nebezpečného pronásledování bude z tohoto hlediska vždy přečinem¹⁴⁷, jelikož horní hranice trestní sazby činí nejvýše jeden rok a u kvalifikované skutkové podstaty činí horní hranice trestní sazby nejvýše tři roky.

Subkapitola třetí – Možnosti souběhu v nebezpečném pronásledování

Trestný čin nebezpečného pronásledování může být posuzován v souběhu s dalším trestným činem. V praxi je mnohem častější výskyt trestného činu nebezpečného pronásledování v jednočinném souběhu např. s omezováním osobní svobody (§ 171), s vydíráním (§ 175), s porušováním domovní svobody (§ 178), s porušením tajemství dopravovaných zpráv (§ 182), s pomluvou (§ 184), s poškozením cizí věci (§ 228), s týráním zvířat (§ 302), ad. Většinou se jedná o trestné činy, za které mohl být pachatel stíhán do 31. 12. 2009, tedy před účinností nového trestního zákoníku. Ustanovení § 302 týrání zvířat bychom mezi nimi ale nenašli. Dochází tedy k doložení tvrzení, že pachatelé jsou při pronásledování oběti vynalézaví, a proto je dobře, že zákonodárce nebyl při popisu skutku u některých obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování konkrétní. Týrání či zabití domácího mazlíčka oběti patří mezi oblíbené formy pronásledování u pachatelů – bývalých partnerů. Některé zmíněné trestné činy jsou závažnější povahy než trestný čin nebezpečného pronásledování. U trestných činů proti životu a zdraví (např. trestný čin vraždy - § 140, těžkého ublížení na zdraví - § 145) či proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. znásilnění - § 185, sexuálního nátlaku - § 186) bude trestný čin nebezpečného pronásledování pohlcen tímto závažnějším trestným činem a dojde pouze k prohlášení, že k uvedenému škodlivému jednání došlo během nebezpečného pronásledování.

Při výkladu a analýze ustanovení § 354 odst. 1. písm. a) jsem upozornila na fakt, že pokud překročí míra výhrůžky do těžkého ublížení na zdraví nebo jiné těžké újmy, pak se bude jednat o trestný či nebezpečného vyhrožování. Trestný čin nebezpečného vyhrožování však může být v souběhu s trestným činem nebezpečného pronásledování, pokud by se jednalo o odst. 1. písm. b), c), d) a e) ustanovení § 354. Válková¹⁴⁸ ještě

¹⁴⁷ Ustanovení § 14 odst. 2. zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, kde je uvedeno, že přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

¹⁴⁸ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3013.

upozorňuje na možnost existence souběhu nebezpečného pronásledování s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337 odst. 2).

Subkapitola čtvrtá – Nebezpečné pronásledování a trestní řád

Trestní zákoník znamenal řadu změn, na které musel reagovat i trestní řád. Trestní řád¹⁴⁹ ve svém ustanovení § 163 odst. 1 vyjmenovává skutkové podstaty trestných činů, při jejichž trestním stíhání je nutný souhlas poškozeného. Mezi těmito ustanoveními nalezneme i ustanovení § 354 nebezpečné pronásledování. Pokračovat v trestním stíhání či jeho zahájení je tedy u nebezpečného pronásledování vázáno na podmínku souhlasu s trestním stíháním pachatele. Trestní řád pamatuje i na případy, kdy není třeba dát souhlas s trestním stíháním. V ustanovení § 163a odst. 1. nalezneme výjimky z ustanovení § 163 trestního řádu. Souhlas k trestnímu stíhání není třeba v případě, že byla trestným činem způsobena smrt, oběť trpí duševní poruchou a byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo ji byla omezena, je-li obětí osoba mladší patnácti let nebo je-li z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, obavami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Válková¹⁵⁰ uvádí, že u nebezpečného pronásledování se výjimka bude nejčastěji týkat osoby mladší patnácti let a osoby, která souhlas nedá nebo ho vezme zpět kvůli výhružkám, nátlaku či závislosti na pachateli.

Subkapitola pátá – Příklady z praxe

Jako první uvedu případ, který se dá podle uvedených způsobů pronásledování a charakteristik pachatele a oběti označit jako typický příklad nebezpečného pronásledování. Martin Polcar začal pronásledovat po rozchodu svou bývalou partnerku. Martin Polcar postával před domem bývalé partnerky, sledoval ji cestou na nákupy, posílal jí SMS a velice často jí telefonoval. Prostřednictvím SMS a telefonních hovorů opakovaně požadoval po bývalé partnerce hotovost ve výši 150 000 Kč. Martin Polcar začal své bývalé partnerce vyhrožovat fyzickým útokem, pokud mu peníze nepředá. Vyhrožování se začalo stupňovat. Martin Polcar začal vyhrožovat podříznutím či popravou své bývalé partnerce, jejich synovi, novému příteli své bývalé partnerky i jeho dětem. Pod tímto psychickým tlakem bývalá partnerka vyplatila Martinu Polcarovi

¹⁴⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, jak vyplývá ze změn provedených zákonem č. 41/2009 Sb.

¹⁵⁰ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3014.

částku 4 000 Kč. Útoky však pokračovaly, a tak se bývalá partnerka obrátila na policejní orgán. Soud vydal trestní příkaz, kterým Martina Polcara odsoudil k deseti měsícům vězení s podmíněným odkladem na jeden a půl roku. Hrozba vězením však Martina Polcara nezastavila. Naopak jeho škodlivé jednání se vystupňovalo. Poslal své bývalé partnerce SMS, ve které jí oznámil, že mu má dát požadované peníze, jinak že má u sebe zápalné lahve a vypálí jimi její obydlí. Přivolaný policejní orgán u Martina Polcara zápalné lahve nenašel, přesto na něho byla uvalena vazba. Soud poté rozhodl, že nastoupí k výkonu trestu odnětí svobody na deset měsíců.¹⁵¹

V uvedeném případě je pachatelem muž (v 81 % případů), bývalý partner oběti (v 49 % případů). Chování a škodlivé jednání pachatele se stupňuje. Zvolený způsob pachatelova pronásledování se vyskytuje také celkem často.¹⁵²

Obligatorní znak skutkové podstaty dlouhodobosti byl v tomto případě splněn. Pronásledování trvalo celkem dva roky. Martin Polcar se dopustil nebezpečného pronásledování (§ 354) vyhrožováním ublížením na zdraví (odst. 1. písm. a), vyhledáváním osobní blízkosti a sledováním (odst. 1. písm. b), vytrvalým kontaktováním prostřednictvím telekomunikačních prostředků (odst. 1. písm. c) a omezováním v obvyklém způsobu života (odst. 1. písm. d). Obligatorní znak skutkové podstaty vzbuzení důvodné obavy o život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob oběti blízkých byl naplněn také.

V České republice se asi nejznámější případ pronásledování odehrával na Mostecku. Vše začalo poněkud nevinně. Tomáš Kočí se na pomaturitním večírku zastal před ostatními spolužáky své spolužačky Barbory Kupkové. Ta mu posléze začala posílat zamilované SMS a e-maily. Začala se potulovat v jeho blízkosti a všude Tomáše sledovala. K pronásledování se přidala i dívčina matka Eva Kupková. V pronásledování neustaly ani po Tomášově nástupu na vysokou školu. Jezdily za Tomášem do Prahy, přespávaly v nedalekém křoví a v pronásledování pokračovaly těmito způsoby: v noci pokřikovali na Tomáše pod okny jeho pokoje, sledovaly ho po městě a vulgárně okřikovaly všechny osoby ženského pohlaví, jenž se kolem Tomáše pohybovaly. Eva Kupková a Barbora Kupková za svá jednání dostaly v přestupkovém řízení pokutu za přestupek proti občanskému soužití. Trestný čin nebezpečné pronásledování se pak

¹⁵¹ Otcovský, K. Muž neunesl rozchod s družkou, za stalking půjde do vězení. Právo. 2011, 24. listopadu. Online dostupné z <http://www.novinky.cz/krimi/251513-muz-neunesl-rozhod-s-druzkou-za-stalking-pujde-do-vezeni.html>

¹⁵² Viz. tab. II.

dostal do nového trestního zákoníku a Tomášovi po šesti letech pronásledování svitla naděje. Prokázat pronásledování ale pro Tomáše nebylo snadné, začal shromažďovat důkazy, ale státnímu zastupitelství to jako důkazní materiál nestačilo a trestní stíhání zahájeno nebylo. Pachatelky si vysloužily pokutu za přestupek a jejich chování začalo gradovat. Zamítnuté trestní stíhání pro ně bylo jakýmsi potvrzením, že se nedopouštějí ničeho zlého a škodlivého. Ženy začaly pronásledovat i Tomášovu rodinu, přátele a kolegy z práce. To už bylo na Tomáše moc a domohl se soudní ochrany – ženy se k němu nesmějí přiblížit na méně než sto metrů. Tento zákaz ženy porušily, přivolaná policejní hlídka Evu Kupkovou i Barboru Kupkovou zatkla a byly obviněny z trestného činu nebezpečného pronásledování.¹⁵³

Ze statistického hlediska je tento případ ojedinělý. Pachatelkami jsou dvě ženy - je pravděpodobnější, že pronásledovatelem bude muž (v 81 % případů). Pachatelky byly dvě – jak uvádí Čírtková¹⁵⁴, falešná oběť se dá poznat podle toho, že ve své výpovědi uvádí, že pachatelů, kteří ji pronásledují, je více. Tento případ pronásledování je tedy neobyčejný i z toho důvodu, že pachatelem byly dvě osoby.

Pronásledování trvalo celkem osm let. Pachatelky se dopustily trestného činu nebezpečného pronásledování (§ 354) vyhledáváním osobní blízkosti (odst. 1. písm. b), vytrvalým kontaktováním prostřednictvím telekomunikačních prostředků (odst. 1. písm. c) a omezováním v obvyklém způsobu života (odst. 1. písm. d). V tomto případě se nejspíše těžko prokazovala důvodná obava o život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob blízkých, jelikož pachatelky se zdržovaly fyzického útoku a výhrůžek. Porušením zákazu přiblížení se však podařilo splnit i tento obligatorní znak.

Další případ nebezpečného pronásledování se odehrál na Chebsku. Šestatřicetiletá žena se rozešla se svým dvaatřicetiletým druhem. Rozchod s jejím bývalým partnerem otřásl natolik, že začal ženu pronásledovat těmito způsoby: kdykoli a kdekoli ji potkal, tak ji vulgárně urážel, začal ji i její novému partnerovi vyhrožovat fyzickým útokem a nakonec svou bývalou partnerku několikrát fyzicky napadl. Po půl roce (od ledna 2011) pronásledování se žena rozhodla obrátit na policejní orgán, který zahájil šetření, a v září 2011 bylo bývalému partnerovi doručeno usnesení o zahájení

¹⁵³ Horáček, A. Matka a dcera se už nesmějí přiblížit k muži, jehož 8 let pronásledují. MF Dnes. 2011, 4. července. Online dostupné z http://zpravy.idnes.cz/matka-a-dcera-uz-se-nesmeji-priblizit-k-muzi-jeho-8-let-pronasleduji-117-/krimi.aspx?c=A110704_134832_usti-zpravy_alh

¹⁵⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 106.

trestního stíhání pro trestný čin nebezpečného pronásledování v souběhu s trestným činem výtržnictví.¹⁵⁵

Výše popsaný případ je statisticky pravděpodobnější. Pachatelem pronásledování je muž – bývalý partner oběti. Škodlivé jednání pachatele graduje, přesto je zajímavé, že nezvolil jako způsob pronásledování telefonování nebo posílání SMS či e-mailů – pronásledování na dálku. Pachatel volil rovnou přímý kontakt s obětí.

Obligatorní znak dlouhodobosti byl v tomto případě naplněn. Pronásledování trvalo celkem osm měsíců. Pachatel se dopustil nebezpečného pronásledování (§ 354) vyhrožováním ublížením na zdraví (odst. 1. písm. a), vyhledáváním osobní blízkosti (odst. 1. písm. b) a omezováním v obvyklém způsobu života (odst. 1. písm. d). Vyhrožování bylo způsobilé vzbudit důvodnou obavu, která poté i vznikla.

V České republice byl zaznamenán i případ, kdy bylo zahájeno trestní stíhání pro trestný čin nebezpečného pronásledování a oběť potom svůj souhlas s trestním stíháním odvolala. Stalo se tak u Okresního soudu v Mělníku. Osmatřicetiletá žena se po čtyřech letech rozešla se svým devětačtyřicetiletým druhem. Bývalý partner pak začal s pronásledováním pomocí SMS a telefonátů, v bývalé přítelkyni vyvolával pocity méněcennosti, které skončily až pokusem o sebevraždu. Žena se poté léčila v psychiatrické léčebně a i po propuštění užívala léky. Bývalý partner se po jejím propuštění z léčebny snažil opilý dostat k ní do bytu, proto žena zavolala policii. Pachatel se hájil tím, že o rozchodu nevěděl. Odvolání souhlasu s trestním stíháním žena odůvodnila tím, že první výpověď učinila pod vlivem užívaných léků a také tím, že se k bývalému partnerovi rozhodla vrátit.¹⁵⁶

Pachatelem pronásledování byl muž – bývalý partner oběti, který je nejčastějším pronásledovatelem a také jedním z nejnebezpečnějších, což se v tomto případě projevilo tím, že se oběť pokusila o sebevraždu. Pachatel zvolil způsob pronásledování pomocí telefonátů a posíláním SMS zpráv.

Pronásledování trvalo dva měsíce. Podmínka dlouhodobosti (minimálně čtyři týdny) tedy byla splněna. Pachatel se dopustil nebezpečného pronásledování (§ 354) vytrvalým kontaktováním pomocí telekomunikačních prostředků (odst. 1. písm. c),

¹⁵⁵ Hrušková, M. Nebezpečné pronásledování. Zpravodajství policie České republiky. 2011, 6. září. Online dostupné z <http://www.policie.cz/clanek/nebezpecne-pronasledovani-399386.aspx>

¹⁵⁶ Česká tisková kancelář. Soud zastavil stíhání za stalking, přála si to obtěžovaná žena. 2011, 7. července. Online dostupné z http://praha.idnes.cz/soud-zastavil-stihani-za-stalking-prala-si-to-obtezovana-zena-p61-/praha-zpravy.aspx?c=A110707_153305_praha-zpravy_ab

kterým učinil i výhrůžku jinou újmou na životě a zdraví (odst. 1. písm. a). Oběť se pokusila o sebevraždu. Souhlas s trestním stíháním pro trestný čin účasti na sebevraždě (§ 144) však potřebný není. Je tedy zarážející, že nebylo trestní stíhání zahájeno, jelikož se jednalo o pohnutí k sebevraždě. Pohnutí k sebevraždě je možné i pomocí vyvolání depresivní stavů.¹⁵⁷ Pachatel oběť moc dobře znal (čtyři roky společného soužití) a byl nebo si mohl být vědom, jak bude jeho bývalá partnerka reagovat. Obligatorní znak důvodné obavy byl také naplněn.

¹⁵⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1356.

Kapitola pátá

Porovnání české trestněprávní úpravy nebezpečného pronásledování se slovenskou trestněprávní úpravou

Subkapitola první – Nové skutkové podstaty

Po rozpadu Československé republiky vznikly dva samostatné státy – Česká republika a Slovenská republika. Trestněprávní předpisy, které v Československé zemi platily, platily i nadále ve vzniklých samostatných státech. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, byl v České republice nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem. Slovenská republika vytvořila nové trestněprávní předpisy dříve. Trestní zákon z roku 1961 byl nahrazen trestným zákonem č. 300/2005 Z. z.¹⁵⁸

Požadovanou úpravu trestného činu stalkingu bychom tu však nenašli. Slovenská republika se k zemím s anti-stalkingovou úpravou přidala až 1. 9. 2011 novelou zákona č. 262/2011 Z. z., kterou se mimo jiné zavedla nová skutková podstata trestného činu stalkingu. Slovenský trestní zákon označil novou skutkovou podstatu jako nebezpečné prenasledovanie – ustanovení § 360a.

Mátel¹⁵⁹ upozorňuje na skutečnost, že v České republice předcházela zavedení nové skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování diskuse s veřejností, s Bílým kruhem bezpečí i s řadou znalců – např. doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., Prof. JUDr. Helena Válková, CSc. Před zavedením nebezpečného pronásledování jako trestného činu do trestního zákoníku nás také média informovala o tragických případech pronásledování, a tak se veřejnost zajímala, zda se podle nového trestního zákoníku bude jednat o trestný čin. Ve Slovenské republice žádná předchozí diskuse na téma nebezpečného pronásledování nebyla. Dokonce ani většina lidí nezaznamenala změnu zavedení nové skutkové podstaty nebezpečného pronásledování, kterou přinesla novela trestního zákona. Nutno poznamenat, že výzkum uskutečněný

¹⁵⁸ V roce 2009 fakultu právnickou navštívil kantor Bratislavské právnické univerzity, který při výkladu o slovenských trestněprávních předpisech řekl, že bylo nutné rychle trestněprávní předpisy změnit, jelikož se blížil konec volebního období pravicové vlády. Možná proto byla skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování do slovenských trestněprávních předpisů zařazena později.

¹⁵⁹ Mátel, A. Sociálne poradenstvo obetiam stalkingu. Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011, s. 122.

agenturou Commservis¹⁶⁰ v roce 2011 v České republice přinesl překvapivý poznatek, že celých 38 % dotázaných nevědělo, co stalking je.

Subkapitola druhá – Porovnání zařazení skutkových podstat nebezpečného pronásledování

Český zákonodárce zvolil zařazení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování do trestných činů proti pořádku ve věcích veřejných (hlava X.) do podskupiny trestných činů proti veřejnému soužití lidí (dílů 5.). Důvody zařazení nebezpečného pronásledování do hlavy X. byly rozebrány a vysvětleny v kapitole čtvrté.

Trestný čin nebezpečného pronásledování je ve Slovenské republice zařazen do trestných činů proti jiným právům a svobodám (deváté hlavy). Ustanovení § 360¹⁶¹ je trestný čin nebezpečného vyhrožování, a proto bylo slovenskými zákonodárci nebezpečné pronásledování zařazeno do této hlavy trestního zákona. Slovenský zákonodárce, tak zvolil podobné zařazení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování jako zákonodárce český, přestože na tiskové konferenci Nebezpečné pronásledovanie a nevyhnutnosť aktualizácie Trestného zákona (Nebezpečné pronásledování a nevyhnutelnost aktualizace trestního zákona), na které promluvila Edita Pfundtner¹⁶², jenž novou skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování navrhla a předložila slovenským zákonodárcům, řekla, že se jedná o trestný čin narušující soukromí oběti. Logické by podle tohoto prohlášení bylo zařazení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování do trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti (druhá hlava).

Subkapitola třetí – Slovenská trestněprávní úprava

Jak již bylo řečeno, Slovenská republika vytvořila novou trestněprávní úpravu dříve než Česká republika, avšak také platí, že Slovenská republika při stanovení své trestněprávní úpravy stalkingu vycházela z české trestněprávní úpravy nebezpečného pronásledování. Bylo to proto, že ve Slovenské republice bylo nebezpečné

¹⁶⁰ Fruhwirtová, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. Psychologie, 2011, 24. května. Online dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>

¹⁶¹ Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.

¹⁶² Pfundtner, E. Nebezpečné pronásledovanie a nevyhnutnosť aktualizácie Trestného zákona. Tisková konference. 2011. Odkaz na proběhnutou konferenci online dostupné z <http://www.youtube.com/watch?v=GiPekJSMrjg>

pronásledování zařazeno mezi trestné činy až dodatečně novelou trestního zákona.¹⁶³
Skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování je stanovena takto:

§ 360a – Nebezpečné pronásledovanie

- (1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví, život nebo zdraví jemu blízké osoby nebo podstatným způsobem zhorší kvalitu jeho života tím, že
- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jemu blízké osobě,
 - b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo ho sleduje,
 - c) kontaktuje ho prostřednictvím třetí osoby nebo elektronické komunikační služby, písemně nebo jinak proti jeho vůli,
 - d) zneužije jeho osobní údaje za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu, nebo
 - e) ho jinak omezuje v jeho obvyklém způsobu života,
- se potrestá odnětím svobody až na jeden rok.
- (2) Odnětím svobody na šest měsíců až na tři roky se pachatel potrestá, když spáchá čin uvedený v odstavci 1
- a) na chráněné osobě,
 - b) závažnějším způsobem konání,
 - c) z osobního motivu, nebo
 - d) veřejně.

Typové znaky tvořící skutkovou podstatu trestného činu nebezpečného pronásledování jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Slovenská trestněprávní úprava nebezpečného pronásledování vychází z české trestněprávní úpravy, která vychází z rakouské a německé trestněprávní úpravy. Objektem nebezpečného pronásledování je ochrana fyzické osoby. V deváté hlavě slovenského trestního zákona se nachází skutkové podstaty – násilí proti skupině obyvatel (§ 359, v tuzemsku § 352), nebezpečné vyhrožování (§ 360, v tuzemsku § 353), šíření poplašné zprávy (§ 361- 362, v tuzemsku § 357), opilství (§ 363, v tuzemsku § 360), výtržnictví (§364, v tuzemsku § 358), ale i trestné činy, které máme v naší trestněprávní úpravě

¹⁶³ Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.

zařazeny do skupiny trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (hlava III.) jako je například kuplířství (§ 367, v tuzemsku § 189) nebo výroba dětské pornografie (§ 368, v tuzemsku se jedná o trestný čin výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií § 192), a také trestné činy, které máme v naší trestněprávní úpravě zařazeny do skupiny trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (hlava II.) jako je například neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 374, v tuzemsku § 180) nebo poškození cizích práv (§ 375 – 376, v tuzemsku § 181) a nachází se zde i trestný čin týrání zvířat (§ 378, v tuzemsku trestné činy proti životnímu prostředí (hlava VIII.) § 302). Objekty slovenské trestněprávní úpravy deváté hlavy je tedy podle našich měřítek ochrana veřejného zájmu, životního prostředí i ochrana fyzické osoby (ochrana soukromí, ochrana svobodné vůle při rozhodování, ad.).

Objektivní stránkou slovenského nebezpečného pronásledování je dlouhodobost a vzbuzení důvodné obavy nebo zhoršení kvality života oběti. Dlouhodobost je posuzována jako v naší trestněprávní úpravě, jedná se minimálně o čtyři až šest týdnů. Na konferenci¹⁶⁴ však bylo zdůrazněno, že se bude postupovat u každého případu individuálně a nebudou se konkrétně říkat čísla, pod která se nepůjde. Vzbuzení důvodné obavy má stejné parametry jako naše česká trestněprávní úprava. Ve slovenské úpravě nebezpečného pronásledování podmínka vzbuzení důvodné obavy může být nahrazena obligatorním znakem zhoršení kvality života oběti. Tato podmínka je subjektivní. Záleží na pocitech oběti, přesto se na každý případ musíme dívat individuálně a tedy i tento znak posoudit objektivně. Bude rozdílně nahlíženo na zhoršení kvality života veřejně známé osoby oproti třeba učitelce na základní škole. Veřejně známá osoba je již svým postavením vystavena útokům na své soukromí, a proto se bude posuzovat, zda jsou tyto útoky přiměřené obvyčnému náporu na soukromí veřejně známé osoby či zda už překročily obecně akceptovatelnou a sociálně přijatelnou mez.

Způsoby pronásledování, které jsou podle slovenské trestněprávní úpravy trestné, se velice podobají tuzemské úpravě nebezpečného pronásledování. Ustanovení § 360a odst. 1 písm. a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jemu blízké osobě. Analýza písmene a) je stejná jako u tuzemské úpravy ustanovení § 354 odst. 1 písm. a). Ustanovení § 360a odst. 1 písm. b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo ho sleduje. Analýza písmene b) je stejná jako u tuzemské úpravy

¹⁶⁴ Pfundtner, E. Nebezpečné pronásledovanie a nevynutnosť aktualizácie Trestného zákona. Tisková konferencie. 2011. Odkaz na proběhnutou konferenci u poznámky č. 162.

ustanovení § 354 odst. 1 písm. b). Ustanovení § 360a odst. 1 písm. c) kontaktuje ho prostřednictvím třetí osoby nebo elektronické komunikační služby, písemně nebo jinak proti jeho vůli. Znění českého ustanovení, § 354 odst. 1 písm. c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, je podobné. Ač česká trestněprávní úprava nemá v zákoně výslovně zmíněný kontakt přes třetí osobu, do tohoto písmene ji zařazujeme také. Česká trestněprávní úprava je v tomto ohledu méně konkrétní, jelikož pachatelé neustále nacházejí nové způsoby pronásledování. Při analýze tuzemské úpravy tohoto písmena používáme výraz nevyžádané komunikace¹⁶⁵, slovenská úprava má toto vyjádřeno přímo v ustanovení jako proti jeho vůli. Ustanovení § 360a odst. 1 písm. d) zneužije jeho osobní údaje za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu. Stejně znění má tuzemské ustanovení § 354 odst. 1 písm. e), analýza tohoto slovenského ustanovení je stejná jako v tuzemsku. Ustanovení § 360a odst. 1 písm. e) ho jinak omezuje v jeho obvyklém způsobu života, což odpovídá českému ustanovení § 354 odst. 1 písm. d).

Analýza § 360a odst. 2 bude poněkud složitější, jelikož se od české trestněprávní úpravy liší. Budeme si zde muset objasnit několik pojmů. Přísněji trestné je pro slovenské pachatele podle kvalifikované skutkové podstaty spáchání trestného činu nebezpečného pronásledování a) na chráněné osobě. Podle slovenského trestního zákona¹⁶⁶ se chráněnou osobou má podle § 139 namysli dítě, těhotná žena, blízká osoba, odkázaná osoba, osoba vyššího věku, nemocná osoba, osoba požívající ochranu podle mezinárodního práva, veřejný činitel nebo osoba plnící svoje povinnosti uložené na základě zákona, svědek, znalec, tlumočník a překladatel. Upřesnění pojmů vyjmenovaných osob nalezneme ve slovenském trestním zákoně v ustanovení § 127 – 128. Zpřísněná pravidla se tedy týkají mnohem širšího počtu osob než v naší tuzemské trestněprávní úpravě, kde v kvalifikované skutkové podstatě máme pouze dítě a těhotnou ženu (§ 354 odst. 2 písm. a). Připomeneme-li si některé výsledky výzkumů¹⁶⁷ pronásledování, pak ve 20 % případů se pronásledování týká kromě oběti i současného partnera oběti, v 23 % případů se pronásledování týká kromě oběti i dítěte či dětí oběti a ve 30 % případů se pronásledování kromě oběti týká i dalších rodinných příslušníků oběti. Jedná se tedy o osoby blízké a pachatel se tak mnohem snadněji dostane do kvalifikované skutkové podstaty, což povede k přísnějším postihům slovenských

¹⁶⁵ Válková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3010.

¹⁶⁶ Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.

¹⁶⁷ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 88.

pachatelů než u nás a nejspíše tedy k mnohem efektivnější ochraně obětí. Osobně považuji zařazení svědků, znalců, tlumočnicků a překladatelů do kvalifikované skutkové podstaty za přínosné. Pokud se stanou obětí pronásledování pro své povolání, které je veřejně prospěšné, pak je dobré, že zákonodárce na jejich zásluhy nezapomněl a zařadil je do kvalifikované skutkové podstaty.

Pod písmenem b) se v odst. 2 skrývá pojem závažnější způsob konání. Nebezpečné pronásledování spáchané závažnějším způsobem konání pod sebe podle § 138 zahrnuje spáchání trestného činu se zbraní, po delší čas, surovým nebo trýznivým způsobem, násilím, hrozbou bezprostředního násilí nebo hrozbou jiné těžké újmy, vloupáním, lstí, využitím tísně, nezkušenosti, odkázanosti nebo podřízenosti, porušením důležité povinnosti vyplývající z pachatelova zaměstnání, postavení nebo funkce nebo uložené mu podle zákona, organizovanou skupinou nebo na více osobách. Naše trestněprávní úprava zná pouze spáchání nebezpečného pronásledování se zbraní (§ 354 odst. 2 písm. b), slovenská skutková podstata nebezpečného pronásledování je tedy v tomto ohledu opět rozšířenější a tedy i konkrétnější.

Pod ustanovením § 360a odst. 2 písm. c) je přísněji trestáno spáchání pronásledování z osobního motivu. Osobní neboli zvláštní motiv je upraven v ustanovení § 140 a rozumí se jím spáchání trestného činu na objednávku, z pomsty, v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, v úmyslu veřejně podněcovat k násilí nebo nenávisti vůči skupině osob nebo jednotlivci pro jejich příslušnost k některé rase, národu, národnosti, barvě pleti, etnické skupině, původu rodu nebo pro jejich náboženské vyznání, pokud je záminkou pro výhrůžky z předchozích důvodů, v úmyslu spáchat trestný čin terorismu a některých forem účasti na terorismu podle § 419, z národnostní etnické nebo rasové nenávisti nebo nenávisti z důvodu barvy pleti nebo se sexuálním motivem. V české trestněprávní úpravě se v kvalifikované skutkové podstatě (§ 354 odst. 2) s ničím podobným nesetkáme. Vzpomenu-li si na výsledky výzkumů, které v práci zmiňuji, pak se ani v jedné studii nevyskytla zmínka o pronásledování motivovaném nenávistí k některé rase, národu, ad. Naproti tomu motiv pomsty bývá u nebezpečného pronásledování vedle motivu lásky a narcismu jedním z nejčastějších motivů k pronásledování.¹⁶⁸

Posledním znakem kvalifikované skutkové podstaty slovenského nebezpečného pronásledování je spáchání činu veřejně (§ 360a odst. 2 písm. d). Úpravu trestného činu

¹⁶⁸ Váľková, H. v publikaci Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 3005.

spáchaného veřejně nalezneme v ustanovení § 122 odst. 2, kde se stanovuje, že trestným činem spáchaným veřejně se rozumí čin spáchaný obsahem písemnosti nebo rozšiřováním spisu, filmem, rozhlasem, televizí, počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem nebo před více než dvěma současně přítomnými osobami. V české trestněprávní úpravě se nachází ustanovení § 117 veřejné spáchaní trestného činu, které má stejnou podobu jako slovenská trestněprávní úprava (pro přesnost až na použití slova tiskovin místo písemností a na slovní spojení před nejméně třemi osobami místo před více než dvěma osobami, které na vyznění ustanovení nemají vliv).

Subjektem trestného činu nebezpečného pronásledování, tedy jeho pachatelem může být kdokoli. Statistiky poukazují na fakt, že častěji se jedná o muže.

Subjektivní stránkou trestného činu nebezpečného pronásledování je úmyslné zavinění. Podle trestního zákona ustanovení § 17 je třeba úmyslné zavinění, pokud zákon výslovně nestanoví, že stačí zavinění z nedbalosti, což u nebezpečného pronásledování nenalezneme. Český trestní zákoník má tu samou podmínku v ustanovení § 13 odst. 2.

Podle českých měřítek je nebezpečné pronásledování přečinem.¹⁶⁹ Slovenský trestní zákon také dělí trestné činy na přečiny a zločiny. Nebezpečné pronásledování je tedy stejně jako v České republice přečinem.¹⁷⁰

Subkapitola čtvrtá – Shrnutí trestněprávních úprav

Slovenská trestněprávní úprava trestného činu nebezpečného pronásledování je v mnoha směrech přísnější než tuzemská trestněprávní úprava. Při rozboru ustanovení § 360a odst. 2 skutkové podstaty nebezpečného pronásledování bylo slovenským zákonodárcem použito pojmů, které jsou již v trestním zákoně vysvětleny a které nedávají pachateli moc velikou šanci na trestní postih mírnější, tedy podle základní skutkové podstaty.

Nebezpečné pronásledování je totiž jedním z trestných činů, jenž se dotýká nejen primární oběti, ale má i spoustu obětí sekundárních.¹⁷¹ Všechny tyto oběti požívají podle slovenské trestněprávní úpravy zvýšené ochrany, jelikož spadají pod

¹⁶⁹ Viz. kapitola čtvrtá.

¹⁷⁰ Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. ustanovení § 10.

¹⁷¹ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 88.

pojem chráněné osoby. Pachatel často vyhrožuje osobám blízkým oběti jako partnerovi, dětem, dalším rodinným příslušníkům i přátelům. Podle slovenské skutkové podstaty nebezpečného pronásledování bude takový pachatel trestně stíhán podle § 360a odst. 2, tedy kvalifikované skutkové podstaty.

Přísněji trestné bude nebezpečné pronásledování pro pachatele, pokud spáchá trestný čin závažnějším způsobem konání. Pachatel nebezpečného pronásledování se tak bude podle § 360a odst. 2 písm. b) posuzovat, spáchá-li pronásledování výhružkou bezprostředního násilí nebo jinou újmu, násilím, po delší čas nebo vloupáním. Pachatelé až v 36 % případů na oběť fyzicky zaútočí.¹⁷² Celkově se jedná o škodlivá jednání, kterých se pachatel pronásledování dopouští nejčastěji z vyjmenovaných možností podle § 138.

Spáchání trestného činu z osobního motivu bude pro pachatele nebezpečného pronásledování posuzováno podle kvalifikované skutkové podstaty, pokud motivem pachatele bude pomsta. Pachatelé motivovaní pomstou jsou nebezpečnější a jejich škodlivé jednání se stupňuje. U takových pachatelů nepostačí domluva, pachatelé mívají pocit ublížení a nechtějí pronásledování nechat, jejich úmyslem je oběť zničit.

Je patrné, že slovenská úprava nebezpečného pronásledování je pro pachatele přísněji trestná. Na druhou stranu je slovenská úprava velice konkrétní, technologie jde dopředu a tím se zvyšuje i možnost jednoduššího pronásledování, také pachatelé jsou vynalézaví a nacházejí nové možnosti pronásledování. Pokud bude trestněprávní úprava moc konkrétní, pachatelé si pomalu najdou cestu, jak se trestnímu postihu vyhnout, jelikož se sice dopustí škodlivého jednání, ale nenaplní znaky skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování.

¹⁷² Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 57.

Kapitola šestá

Shrnutí, závěry, doporučení

Subkapitola první – Příčiny pronásledování

Někteří lidé se z různých motivů uchylují k pronásledování osob. Je otázkou, proč se lidé se stejnými podmínkami ve svých životních situacích k pronásledování neuchýlí. Odpovědí na tuto otázku se zabývají odborníci, existují různé teoretické přístupy, avšak téměř všechny se zabývají vývojovými stádii osobnosti.¹⁷³

Uvedu tři teorie, ke kterým se při výkladu o příčinách pronásledování přiklání Voss¹⁷⁴.

1. Teorie vazby – Pro vytvoření normálních (sociálních a intimních) budoucích vztahů dítěte je důležitá vazba k nějaké osobě, obvykle se jedná o matku dítěte. Dítě si vytváří vzor, podle kterého se pak chová i vytváří své další vztahy. Pokud vztah mezi dítětem a matkou (či jiné klíčové osobě) nefunguje, pak existuje zvýšená pravděpodobnost výskytu poškozených vztahů v budoucnosti dítěte. Čírtková¹⁷⁵ upozorňuje na existenci dvou možných eventualit teorie vztahu. První eventualitou je propojení pronásledování se špatnými zkušenostmi ze vztahu s matkou (či jinou klíčovou osobou). Druhou eventualitou je vybavení si vzpomínek ve specifické budoucí situaci, která u budoucího pachatele pronásledování vyvolá stejné pocity a kterou řeší obdobným způsobem.
2. Psychoanalytická teorie – V této teorii je důležitý vztah dítěte a matky. Vliv raných dětských zážitků s matkou, kdy matka může vystupovat jako kladná i jako záporná postava, což u dítěte vede ke zmatení a jeho vlastní vývoj se tak může vyvíjet velice komplikovaným způsobem. Rozdílná zkušenost z raného dětství se může přenášet do budoucích vztahů a vést až k pronásledování.
3. Psychodynamická teorie – Vliv na příčiny pronásledování podle této teorie nemají zkušenosti ze vztahů z raného dětství. Studuje se psychopatologie pachatele pronásledování, jeho chování a jednání. Není důležité, jak porucha chování vznikla ale, že tito pronásledovatelé mají chorobně utkvělé

¹⁷³ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 79-82.

¹⁷⁴ Voss, H. G. Zur Psychologie des Stalkings. 2004. Online dostupné z http://praeventionstag.de/content/9_praev/doku/voss/index_9_voss.html

¹⁷⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 80.

představy a mají určitou poruchu osobnosti. Jejich motivem je pomsta a jejich přáním je zničení oběti. Příčinou pronásledování je tedy porucha osobnosti pachatele.

Čírtková¹⁷⁶ k tomu dodává, že se teorie příčin pronásledování teprve vyvíjí. Nepochybně ale pachatelé pronásledují oběť jako reakci na běžnou životní situaci (odmítnutí projevu zájmu, rozchod, apod.), které jsou vystaveny i ostatní lidé. Jedná se tedy o určitou formu osobnosti, která u někoho vede k pronásledování a u někoho k pronásledování nevede.

Subkapitola druhá – Shrnutí nebezpečného pronásledování

Definicí nebezpečného pronásledování je nepřeborné množství. Osobně se domnívám, že není nutné, aby v definici nebezpečného pronásledování byly vyjmenovány možné či nejčastější způsoby pronásledování (např. definice, kterou uvádí Morávková- Vargová¹⁷⁷). Není totiž až tak důležité, jakým škodlivým jednáním pachatel svou oběť pronásleduje, ale znaky, která mají všechna pronásledování společná. Upřednostňuji tedy definici Meloye a Gottharda¹⁷⁸, kteří popisují pronásledování jako úmyslné, zlovolné a opakované jednání. Je ale pravdou, že v případě motivu lásky a zamilovanosti u pronásledování se nejedná o zlovolné jednání. Pachatel nechce své oběti ublížit, má své představy a svůj idol. Když je takový pachatel konfrontován s realitou, tedy oběť pachateli řekne, že jí přijde jeho jednání nepříjemné a požádá ho, ať pronásledování nechá, pak se tak většinou stane.

Čím více jsem se problematikou nebezpečného pronásledování zabývala, tím více jsem nabyla dojmu, že se jedná o podceňovanou problematiku. Jev nebezpečného pronásledování se rychlým způsobem rozšiřuje a ovlivňuje životy více osob, než si připouštíme. Ke zdravému a klidnému způsobu života potřebujeme vyrovnanou mysl. Jsme-li obětí pronásledování, pak se náš psychický stav zhoršuje a navíc i po skončení pronásledování se oběti nedokážou snadno vrátit do svého předchozího způsobu života.

Nebezpeční pachatelé pronásledování jsou ti, jenž jsou motivováni pomstou. Takoví pachatelé jsou velice zákešní a svým škodlivým jednáním chtějí oběti ublížit a

¹⁷⁶ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 79.

¹⁷⁷ Morávková – Vargová, B. a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008, s. 5.

¹⁷⁸ Meloy, J. R. Stalking (obsessional following): A review of some preliminary studies. *Aggression and Violent Behaviour*. 1996, s. 147 – 162.

postupně ji úplně zničit. Do této kategorie pachatelů patří sadistický pronásledovatel (až ve 12 % případů) a bývalý partner oběti (až v 50 % případů).¹⁷⁹

Oběť má kvůli pronásledování zdravotní, psychické a finanční problémy. Pocity strachu jsou doprovázeny žaludečními problémy, nechutenstvím, bolestmi hlavy, apod. Oběť také často trpí depresemi a vyskytují se u ní i myšlenky na sebevraždu. Dochází tedy k velikému narušení psychické rovnováhy oběti a jejího soukromého života, které je jejími stavy také dotčeno. Oběť je nucena změnit svůj životní styl a své zvyklosti a návyky. Je nutné měnit obvyklé cesty do práce, z práce, na nákupy, apod. Pocity strachu vedou ke zvýšeným finančním výdajům za bezpečnostní zařízení nebo jinou obdobnou ochranu před pachatelem a jeho pronásledováním. Některé oběti cítí potřebu se přestěhovat, změnit zaměstnání (např. pokud se pachateli podaří zanechávat vzkazy na pracovním stole) nebo jsou nuceni v důsledku pronásledování své současné místo opustit (např. jejich pracovní výkon se snížil a jsou propuštěni). To všechno vede ke zvýšeným finančním výdajům, které jsou s pronásledováním spojeny.

Závažnost zásahu do soukromí oběti je zřejmá. Dochází k soustavnému narušování soukromí oběti ve všech sférách jejího života. Někdy bývají útoky spojeny se žádostmi o zaplacení nějaké sumy peněz. Někdy je oběti vyhrožováno ublížením na zdraví. Někdy je oběti vyhrožováno různými způsoby usmrcení. Nevynechávají se ani rodinní příslušníci nebo domácí mazlíčci. V myšlenkách takového pachatele bývá úmysl oběť úplně zlikvidovat.

Domnívám se, že výše zmíněné skutečnosti vedou k jedinému závěru – jedná se o skutečně značně velikou hrozbu, která může mít nedozírné následky (např. narušení či zničení psychické rovnováhy oběti či smrt oběti). Trestný čin nebezpečného pronásledování je z tohoto hlediska podceňovaný. Ve státě, kde je na prvním místě ochrana fyzické osoby, jejího života a zdraví, by trestný čin nebezpečného pronásledování neměl být považován za čin méně nebezpečný a méně narušující soukromí oběti než trestný čin neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180), kde již v základní skutkové podstatě pachateli takového činu hrozí odnětí svobody na tři roky nebo zákaz činnosti.

Některé zahraniční úpravy nebezpečného pronásledování jsou mnohem přísnější, než je naše trestněprávní úprava a jiné zahraniční trestněprávní úpravy jsou zase

¹⁷⁹ Boon, J., Sheridan, L. *Stalking and Psychosexual Obsession*. New York : John Wiley and Sons, 2002. Překlad Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 73-77.

mnohem mírnější. V Kanadě a Austrálii (stát Victoria) hrozí za trestný čin nebezpečného pronásledování až deset let odnětí svobody. Ve Velké Británii, Austrálii (stát New South Wales), Spojených státech amerických (stát Massachusetts) a ve Spolkové republice Německo hrozí za trestný čin nebezpečného pronásledování až pět let odnětí svobody a v případě, že se pronásledováním způsobí smrt, pak pachateli ve Spolkové republice Německo hrozí trest deset let odnětí svobody. V Republice Rakouské, Irsku a v Japonsku hrozí za trestný čin nebezpečného pronásledování až jeden rok odnětí svobody. Norské a Dánské království za trestný čin nebezpečného pronásledování ukládají trest odnětí svobody až na šest měsíců.¹⁸⁰

Subkapitola třetí – Osobní doporučení

I po zavedení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování do našich trestněprávních předpisů se v praxi setkáváme s problémy. Mezi nejčastější patří nedostatek důkazů k zahájení trestného stíhání. Německé projekty (více v kapitole druhé) vedly ke zvýšení ochrany obětí. Zavedením podobného projektu (bližší spolupráce policejního orgánu s obětí a dalšími orgány) bychom i u nás pomohly nejen obětem pronásledování, ale i obětem domácího násilí. Oběti by neměli pocít, že se nic neděje a že jejich problém policejní orgán nezajímá.

Proškolení policistů by vedlo k vyšší ochraně oběti a k vyšší důvěře oběti v policejní orgán. V dnešní době je však jedna obrovská překážka, která brání vzniku podobného projektu v České republice, a tou je nedostatek policistů.¹⁸¹ Situace se s velkou pravděpodobností nezlepší, jelikož stát v rámci šetření chce naopak počet policistů snížit.¹⁸² Nedostatek policistů však vede k neindividuálním přístupům k obětem a k již zmíněným pocitům bezmoci, které oběti poté pociťují.

Další možností, jak obětem pronásledování pomoci je vznik organizace, která by pomáhala pachatelům pronásledování s jejich problémy. Zavedení pohovoru o bezpečnosti¹⁸³ jako zákonného opatření vedlo ve Spolkové republice Německo ke zvýšení ochrany oběti pronásledování. Cílená komunikace se u pachatelů setkává s celkem kladným přijetím, jelikož pachatel má možnost si otevřeně promluvit o svém

¹⁸⁰ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 60.

¹⁸¹ Např. online dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/plzensky/clanek.phtml?id=731738> nebo online dostupné z <http://www.denik.cz/stredocesky-kraj/policie-cr-hlasi-kriticky-podstav-tezko-obsadime-sluzby-20120305.html>

¹⁸² Online dostupné z <http://www.nosp.cz/hyde-park/Kdo-setri-ma-za-tri?jnc58855a4=2>

¹⁸³ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 94.

problému, který řeší pronásledováním. Kdyby tedy pachatelé měli možnost promluvit si s odborníky o svých problémech, vedlo by to k ukončení pronásledování během několika měsíců.¹⁸⁴

Subkapitola čtvrtá - Závěr

Nebezpečné pronásledování je trestným činem. Pro pachatele pronásledování tak byl vyslán signál, že stát nehodlá tolerovat škodlivá jednání, která je možné zahrnout pod skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování. Média však poslední dobou informují pouze o případech, kde trestní stíhání nebylo zahájeno nebo o případech, kde trestní stíhání zahájeno bylo, avšak soud nakonec pro nedostatek důkazů nebo kvůli neprokázání podmínky důvodné obavy pachatele zprostil obvinění. U stávajících a budoucích pachatelů tak může vyvstat pocit nedosažitelnosti trestněprávní cestou. Bylo by tedy vhodné veřejnost informovat o úspěšných zásazích policejních a justičních orgánů, aby případně nevznikl pocit nepotřebnosti trestněprávní úpravy skutkové podstaty nebezpečného pronásledování.

Široká veřejnost by také měla být informována o nebezpečnosti pronásledování a jeho důsledcích pro oběť. Vliv okolí oběti na její psychiku v případě, že se okolí bude domnívat, že za pronásledování si může oběť sama, že musela pachatele k pronásledování vyprovokovat a že k pronásledování je nutné mít předchozí intimní vztah s pachatelem, nebude povzbudivý. Oběť však potřebuje cítit a mít podporu všude, kde jen je to možné, a v případě, že se ve svém okolí setká s nepochopením a odsouzením, se doba pronásledování prodlouží a psychický stav oběti se tak kvůli tomu ještě mnohonásobně zhorší.

Pachatel také často okolí oběti ovlivní svými historkami o údajné lásce, za kterou častou pouze skrývá pravý motiv pronásledování. Okolí oběti má tak pro jeho chování pochopení a soucítí s pachatelem. Pachatel často zná soustu detailů ze života své oběti. I to je důvod okolí k domněnce, že se jedná o intimní vztah, do kterého by se neměli plést a který se sám urovná.¹⁸⁵

Informovanost okolí o nebezpečném pronásledování by vedla k většímu pochopení pro oběť a k podpoře v podniknutých opatřeních pro bezpečnost oběti. Zvýšila by se tak ochrana oběti před dalšími škodlivými jednáními pachatele a pachateli by se vzala jedna z možností pronásledování.

¹⁸⁴ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 97.

¹⁸⁵ Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 84.

Zavedení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování do trestního zákoníku je však poznatkem o tom, že se zákonodárce nakonec rozhodl správně. Na území České republiky nebyly zatím uskutečněny širší výzkumy nebezpečného pronásledování, avšak průzkum uskutečněný agenturou Commservis,¹⁸⁶ přinesl údaj, že pronásledování je na našem území ještě častějším jevem než v zahraničí. Uskutečnění většího výzkumu na našem území zabývajícím se pronásledováním by jistě pouze potvrdil, že trestněprávní úprava pronásledování je v moderním státě nutností.

Otázkou pouze zůstává, zda trest za trestný čin nebezpečného pronásledování je pro pachatele dostatečný a zda by vyšší trestní sazba nevedla ke snížení počtu pronásledovaných (za předpokladu, že další výzkum uskutečněný na našem území potvrdí údaj, že s pronásledováním se setkala každá čtvrtá žena).

¹⁸⁶ Fruhwirtová, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. Psychologie, 2011, 24. května. Online dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>

Seznam použité literatury

- BOON, J., SHERIDAN, L. Stalking and Psychosexual Obsession. New York : John Wiley and Sons, 2002.
- BUSKOTTE, A. Z pekla ven - Žena v domácím násilí. Brno : Computer Press, 2008.
- ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Soud zastavil stíhání za stalking, přála si to obtěžovaná žena. 2011, 7. července. Dostupné z http://praha.idnes.cz/soud-zastavil-stihani-za-stalking-prala-si-to-obtezovana-zena-p61-/praha-zpravy.aspx?c=A110707_153305_praha-zpravy_ab
- ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009.
- ČÍRTKOVÁ, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha : Grada Publishing, 2008.
- ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006.
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha : Grada Publishing, 2007.
- DRESSING, H., HENN, F. A., GASS, P. Stalking behaviour – An overview of the problem and a case report of male to male stalking during delusional disorder. Psychopatologie, č. 10., 2002.
- FIEDLER, P. Stalking: Die zwanghafte Verfolgung von Personen. Klinische und rechtliche Aspekte, Verhaltenstherapie und Verhaltensmedizin, 2004.
- FIEDLER, P. Stalking. Opfer, Täter, Prävention, Behandlung. Basel : Beltz Verlag, 2006.
- FRUHWIRTOVÁ, E. Stalking: Nebezpečné pronásledování. 2011. Dostupné z <http://psychologie.doktorka.cz/stalking-nebezpecne-pronasledovani/>
- HLOUŠKOVÁ, L. Stalker aneb Někdo vás chce uštvať. Dostupné z http://www.reflecta.cz/data/dn/000000322_dn.pdf
- HOFFMANN, J., VOSS, H. G. Psychologie des Stalkings. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.
- HOFFMANN, J., WONDRAK, I. Häusliche Gewalt und Tötung des Intimparters. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.
- HORÁČEK, A. Matka a dcera se už nesmějí přiblížit k muži, jehož 8 let pronásledují. MF Dnes. 2011, 4. července. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/matka-a-dcera-uz-se-nesmeji-priblizit-k-muzi-jehoz-8-let-pronasleduji-117-/krimi.aspx?c=A110704_134832_usti-zpravy_alh
- HRONOVÁ, M. Manuál pro učitele SŠ: Násilí ve vztahu teenagerů. Praha : Rosa, 2009.
- HRUŠKOVÁ, M. Nebezpečné pronásledování. Zpravodajství policie České republiky. 2011, 6. září. Dostupné z <http://www.policie.cz/clanek/nebezpecne-pronasledovani-399386.aspx>
- JURTELA, S. Häusliche Gewalt und Stalking. Innsbruck : Studien Verlag, 2007.
- KAISER, G. Kriminologie. Praha : C. H. Beck, 1994.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha : C. H. Beck, 2009.
- MARVANOVÁ-VARGOVÁ, B., POKORNÁ, D., TOUFAROVÁ, M. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008.
- MÁTEL, A. Naše možnosti pomoci ženám – obetiam domácího násilia. Skalica : Alija, 2009.
- MÁTEL, A. Sociálne poradenstvo obetiam stalkingu. Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011.
- MÁTEL, A., ROMAN, L., ŠTEPANOVSKÁ, M. Zásadné princípy pomoci osobám prežívším domáce násilie. In: Politiky a paradigmatá sociálnej práce. Co jsme zdědili a co s tím uděláme? Sborník z konference. Zlín : Univerzita Tomáše Bati, 2011.

MÁTEL, A., SCHAVEL, M. Aplikovaná sociální patologie v sociální práci. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2011.

MELOY, J. R. Stalking (obsessional following): A review of some preliminary studies. Aggression and Violent Behaviour. 1996.

MORÁVKOVÁ-VARGOVÁ, B. a kol. Partnerské násilí. Praha : Linde, 2008.

MULLEN, P., PATHÉ, M., PURCELL, R. et al. Study of stalkers. American Journal of Psychiatry, č. 156., 1999.

NĚMEČEK, A. Nebezpečné pronásledování – Stalking. Diplomová práce. Brno : Masarykova Univerzita, 2011.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004.

OTCOVSSKÝ, K. Muž neunesl rozchod s družkou, za stalking půjde do vězení. Právo. 2011, 24. listopadu. Dostupné z <http://www.novinky.cz/krimi/251513-muz-neunesl-rozchod-s-druzkou-za-stalking-pujde-do-vezeni.html>

PFUNDTNER, E. Nebezpečné prenasledovanie a nevynutnosť aktualizácie Trestného zákona. Tisková konference. 2011. Dostupné z <http://www.youtube.com/watch?v=GiPekJSMrjg>

SHERIDAN, L., BLAAUW, E. Stalkertylogien und Interventionsstrategien. In: HOFFMANN, J., VOSS, H. G. Psychologie des Stalkings. Frankfurt : Verlag für Polizeiwissenschaft, 2006.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2009.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2010.

TRESTNÝ ZÁKON č. 300/2005 Z. z.

VACEK, J. Velké psychiatrické případy. Praha : Paseka, 2001.

VÁLKOVÁ, H. Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech. Trestněprávní revue, č. 9., 2009.

VÁLKOVÁ, H. Proč by neměl chybět v novém trestním zákoně „Stalking“? In: VANDUCHOVÁ, T., GRIVNA, J. Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha : ASPI Publishing, 2008.

VISINGER, R. Jak postihovat stalking? Zamyšlení nad novou právní úpravou. Trestněprávní revue. č. 11., 2009.

VITOUŠOVÁ, M., ČÍRTKOVÁ, L., KLOUBEK, M., DURDÍK, T. Pronásledování – hodnocení a řízení rizika v poradenské praxi Bílého kruhu bezpečí. Praha : BKB, 2007.

VOSS, H. G. Zur Psychologie des Stalkings. 2004. Dostupné z http://praeventionstag.de/content/9_praev/doku/voss/index_9_voss.html

ZÁKON č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

ZÁKON č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

ZÁKON č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

ZONA, M. A., et al. A komparative study of erotomanic and obsessional subjects in a forensic sample. Journal of Forensic Sciences, 1993.

Elektronické zdroje:

- Online dostupné z <http://aktualne.centrum.cz/domaci/regiony/plzensky/clanek.phtml?id=731738>
- Online dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Atent%C3%A1t_na_Reagana
- Online dostupné z <http://www.denik.cz/stredocesky-kraj/policie-cr-hlasi-kriticky-podstav-tezko-obsadime-sluzby-20120305.html>
- Online dostupné z <http://www.nosp.cz/hyde-park/Kdo-setri-ma-za-tri?jnc58855a4=2>

Příloha

Tab. I. – Škodlivé jednání, kterému je oběť vystavena

Oběť je obtěžována nechtěnými telefonáty	v 66 % případů
Oběť má strach z toho, že neví, co se stane příště	v 46 % případů
Oběť se musí vypořádat s rozšiřováním pomluv	v 36 % případů
Oběť je obtěžována zasíláním nechtěných e-mailů	v 31 % případů
Oběť má strach, že pronásledování nikdy neskončí	v 29 % případů
Oběť se kvůli pronásledování musela přestěhovat	přes 14 % případů
Oběť má strach ze smrti	v 9 % případů

Zdroj: Hronová, M. Manuál pro učitele SŠ: Násilí ve vztahu teenagerů. Praha : Rosa, 2009, s. 20.

Tab. II. – Četnost výskytu chování stalkera

Chování stalkera	Četnost výskytu v %
Telefonuje oběti	85%
Potuluje se v její blízkosti	68%
Pokouší se jí kontaktovat přes třetí osobu	65%
Vyptávání se na ni v jejím prostředí	55%
Postává před jejím domem	54%
Zasílá jí dopisy	50%
Zasílá SMS	47%
Sleduje oběť	44%
Posílá jí dárky	43%
Beze slova postává (vysedává) v její blízkosti	39%
Zanechává jí vzkazy na dveřích, v autě	35%
Zasílá jí e-maily	35%
Pronásleduje ji autem	35%
Ničí její majetek	26%
Vniká do jejího bytu	18%
Zasílá jí šokující předměty	13%
Objednává zboží či služby jménem oběti	10%

Zdroj: Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada, 2008, s. 64.

Resumé

The thesis is focused on the stalking. There are many definitions of stalking. Apposite are short and concise definitions describing the common features of persecution. History of stalking goes back to the eighteenth century. Where the stalking was known as erotomania in field of psychiatry. But with time, point of view is changing and stalking gets into areas of interest to criminology science, stalking becomes a criminal offense.

Offender of stalking may be anyone. Most often it is a expartner-stalking. The public believes that it is not a crime, but a partnership conflict, which has settled itself. But stalking is for victim very dangerous. Offender is sending messages to victim, calling her, sending SMS and e-mails, sending gifts, watching her, waiting for her, destroying her property, vulgar attacking on her, defaming her, and threatening attacks. stalking may also end by death of the victim.

Victim of stalking can be anyone. Statistics show that a greater percentage of victimized are women. Victims are forced to change their habits. There are considerable psychological and health problems. Fear affects her life and her decisions. The victim often feels the need to move away to avoid further persecution.

To end the persecution victim must stop responding the phone calls and messages from perpetrators. Victim must try to avoid any possible contact with the offender. Keep evidences for trial. Tell about the persecution to the police and find help and support from organizations (eg in the Czech Republic, the White Circle of Safety). The introduction of stalking between offenses is the first step to ensure the safety of residents. The second one should be informed public (victims need understanding, not condemnation). The third step is properly trained police, which will provide maximum protection to victims.

German projects provided protection to victims. They were created before the introduction of stalking to the criminal law. These projects have had great merit in protecting the safety of the victim. Czech Republic would take these projects as an example. For public seems protection of the victims sufficient. But experts disagree. One of that is the relatively low punishment for stalking.